

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 2

DELPROV 3 DTK f

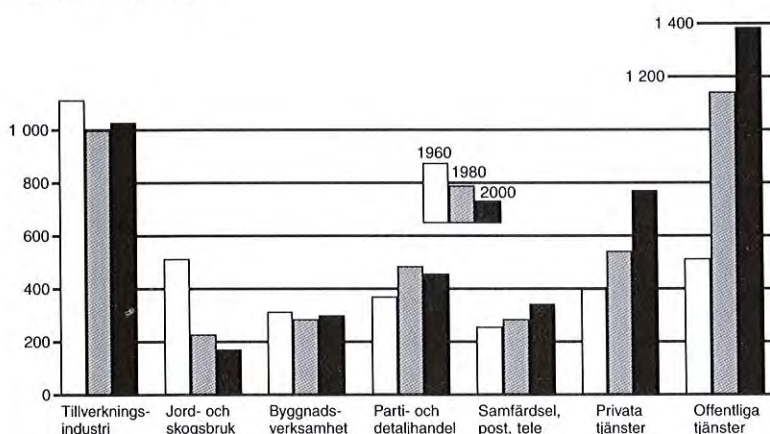
Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Antal förvärvsarbetande i olika näringsgrenar 1960 och 1980 samt förväntat antal förvärvsarbetande år 2000.

Med hur mycket minskade antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket mellan åren 1960 och 1980?

- A En fjärdedel
- B En tredjedel
- C Hälften
- D Två tredjedelar
- E Tre fjärdedelar

Antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket var 1960 ungefär 500 000 och 1980 ungefär 230 000. Minskningen var ungefär 270 000, vilket är något mer än hälften av 500 000.

Rätt svar blir alltså C, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

FOLKMÄNGDEN OCH DESS FÖRÄNDRINGAR I STOCKHOLMS LÄN 2002

Folkmängd, folkökning, antal födda och döda, antal inflyttade och utflyttade samt flyttningsnetto för riket, för Stockholms län samt för de enskilda kommunerna i Stockholms län.

Riket	Folkmängd	Folkökning	Levande födda	Döda	Födelse-överskott	In-flyttade	Ut-flyttade	Flyttningsnetto			
								Totalt	Därav mot		
									Egna länet	Övriga Sverige	Utlandet
	8 940 788	31 660	95 815	95 009	806	64 087	33 009	31 078	.	.	31 078
Stockholms län	1 850 467	11 585	24 084	16 065	8 019	48 922	45 280	3 642	.	-4 026	7 668
Botkyrka	75 216	1 065	1 025	454	571	5 644	5 156	488	96	-235	627
Danderyd	29 755	123	329	268	61	2 410	2 344	66	-24	23	67
Ekerö	22 936	310	277	128	149	1 442	1 283	159	285	-144	18
Haninge	70 902	470	867	453	414	4 548	4 498	50	284	-430	196
Huddinge	86 457	757	1 149	534	615	6 165	6 010	155	-205	-210	570
Järfälla	61 290	158	668	410	258	3 734	3 827	-93	123	-351	135
Lidingö	41 192	297	476	433	43	2 822	2 571	251	196	-9	64
Nacka	76 624	883	1 034	575	459	5 553	5 116	437	535	-326	228
Norrtälje	53 702	416	523	596	-73	2 454	1 961	493	652	-253	94
Nykvarn	8 204	114	99	44	55	505	447	58	83	-40	15
Nynäshamn	24 528	196	270	234	36	1 577	1 417	160	318	-225	67
Salem	13 875	36	171	78	93	820	876	-56	38	-114	20
Sigtuna	35 771	253	451	219	232	2 225	2 210	15	162	-218	71
Sollentuna	58 515	249	769	351	418	3 597	3 754	-157	-18	-258	119
Solna	57 585	632	774	683	91	6 999	6 460	539	213	115	211
Stockholm	758 148	3 200	10 344	7 934	2 410	45 711	44 863	848	-3 709	618	3 939
Sundbyberg	33 797	-170	505	379	126	3 514	3 824	-310	-313	-80	83
Södertälje	79 613	819	1 022	700	322	4 478	3 971	507	-18	-279	804
Tyresö	39 720	286	516	212	304	2 298	2 311	-13	132	-218	73
Täby	60 198	-31	674	431	243	3 429	3 695	-266	-69	-204	7
Upplands-Bro	21 162	86	246	104	142	1 343	1 404	-61	128	-214	25
Upplands Väsby	37 444	-80	465	230	235	2 134	2 450	-316	-121	-253	58
Vallentuna	25 905	262	342	156	186	1 638	1 561	77	222	-200	55
Vaxholm	9 631	161	133	61	72	657	573	84	130	-71	25
Värmdö	32 664	568	500	180	320	2 188	1 955	233	447	-242	28
Österåker	35 633	525	455	218	237	2 208	1 914	294	433	-208	69

1. Hur många av kommunerna noterade ökad folkmängd samtidigt som de hade ett negativt flyttningsnetto?

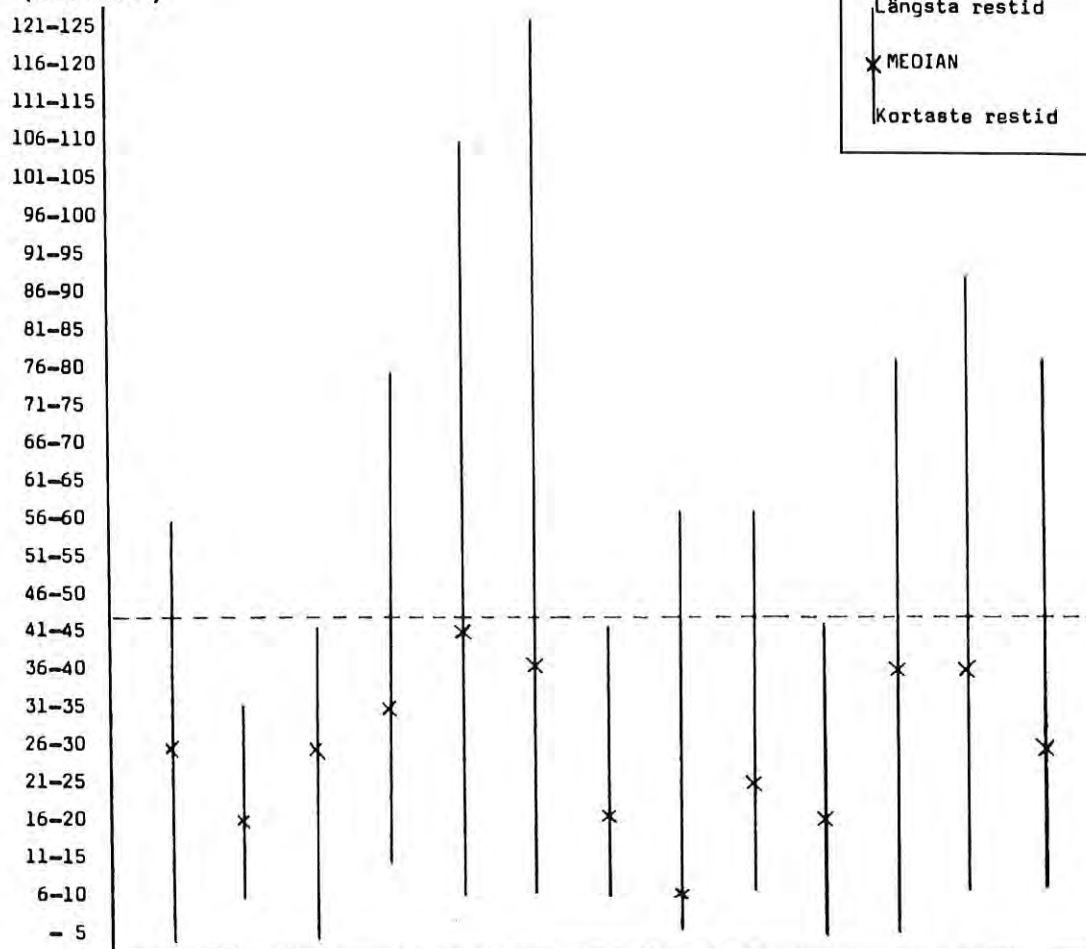
A 3
B 5
C 8
D 15
E 23

2. Hur stor andel av rikets folkmängd utgjorde folkmängden i Stockholms län?

A 5 procent
B 10 procent
C 20 procent
D 30 procent
E 40 procent

RESTIDER FÖR ELEVER I GLESBYGD

Restid i minuter
(enkelt resor)

	HA	NN	RA	SO	TÄ	AR	FR	LI	MO	RÄ	SR	SV	VI
N =	48	49	33	32	62	83	12	114	23	47	96	268	136
T =	77	63	46	48	108	173	30	131	42	57	184	335	392
O =	29	14	13	16	34	81	18	17	19	10	67	49	195
I =					12	9					21	18	61
$\frac{N}{T}(\%) =$	62	78	72	67	57	48	40	87	55	82	52	80	35

N = Antalet skolskjutsåkande elever i högstadiet

T = Totala antalet elever i högstadiet

O = Antalet ortsboende elever i högstadiet

I = Antalet inackorderade elever på högstadiesorten

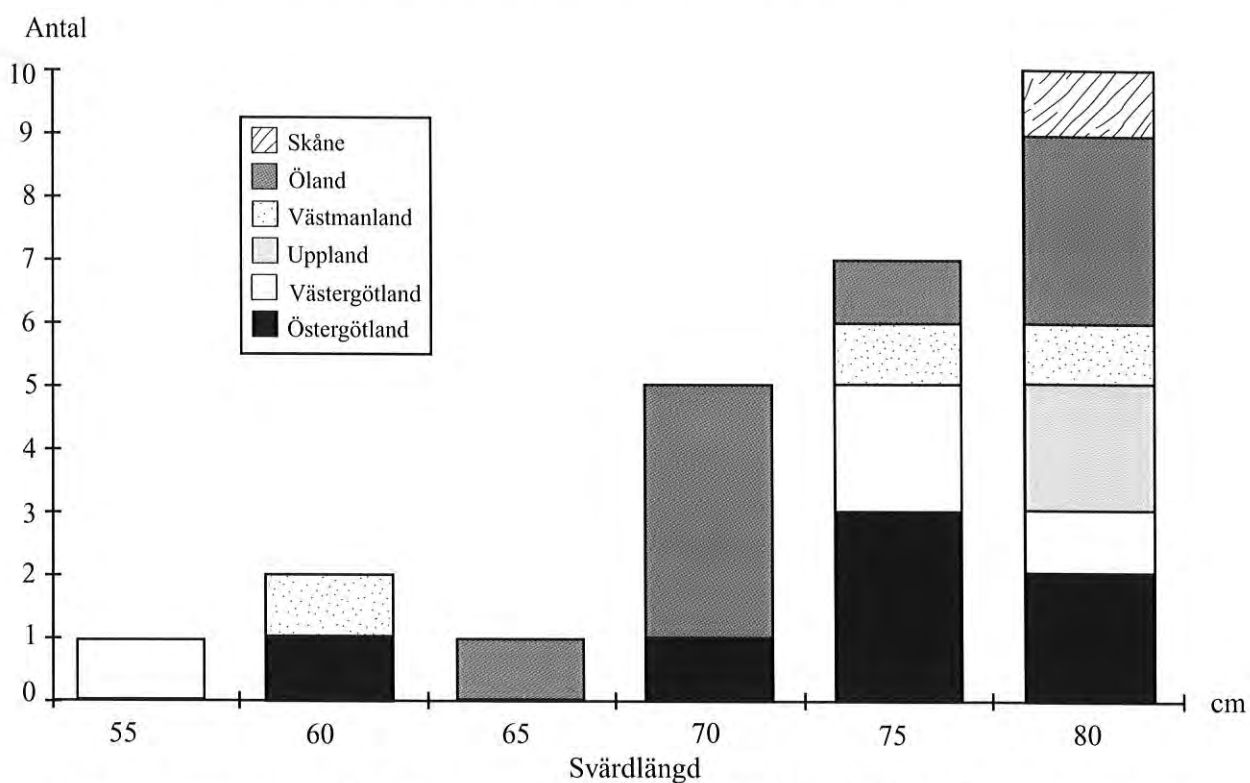
HA=Hallen, NN=Norra Ny, RA=Ramsjö, SO=Solberg, TÄ=Tärna, AR=Arjeplog, FR=Fredrika,

LI=Lima, MO=Moskosel, RÄ=Rätan, SR=Sorsele, SV=Svenstavik, VI=Vilhelmina

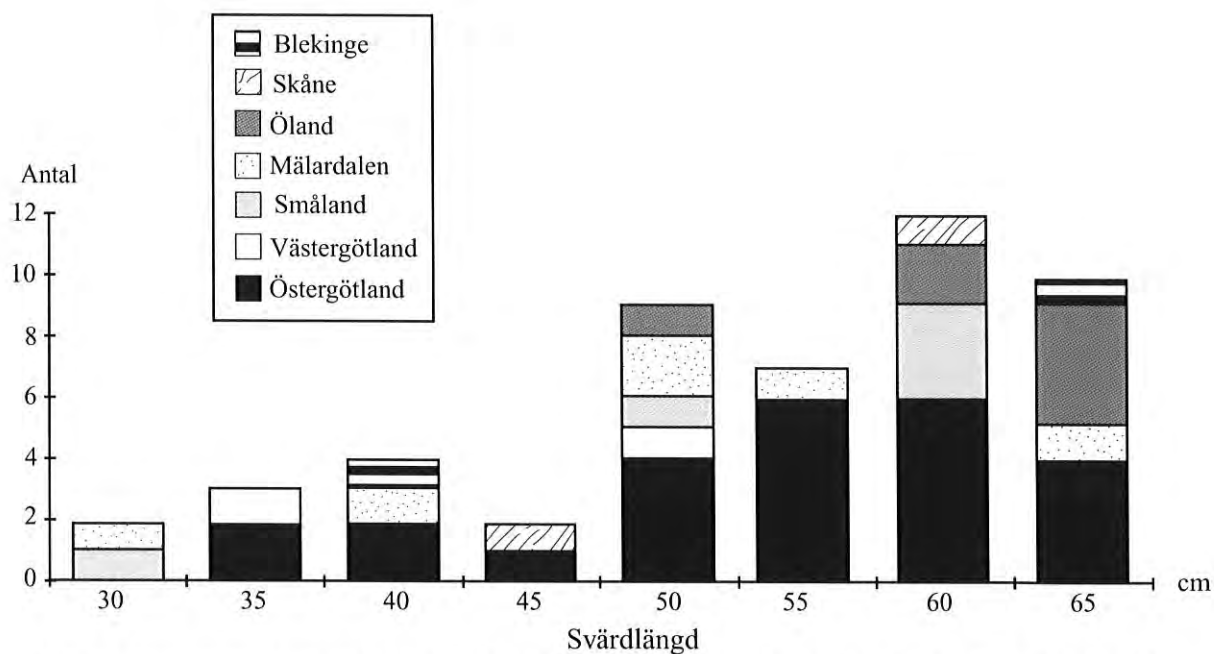
Restider för elever vid några högstadieenheter läsåret 1975/76. För varje högstadieenhet anges den längsta och den kortaste restiden som någon elev haft samt medianrestiden. Den streckade linjen markerar den restidsgräns, 45 minuter, som Skolöverstyrelsen rekommenderade år 1959. Minuter, antal och procent.

3. Vilken var den längsta restiden vid den högstadienhet där medianrestiden var längst?
- A 41–45 minuter
 - B 56–60 minuter
 - C 96–100 minuter
 - D 106–110 minuter
 - E 121–125 minuter
4. Studera hur stor andel av det totala antalet elever vid respektive högstadienhet som åkte skolskjuts. Vilken högstadienhet hade den största andelen skolskjutsåkande elever?
- A Tärna
 - B Arjeplog
 - C Lima
 - D Rätan
 - E Vilhelmina

SVÄRDLÄNGDER UNDER JÄRNÅLDERN

Fynd av eneggade svärd daterade till förromersk järnålder, fördelade på svärdlängd och fyndplats. Antal och centimeter.

Fynd av eneggade svärd daterade till romersk järnålder, fördelade på svärdlängd och fyndplats. Antal och centimeter.

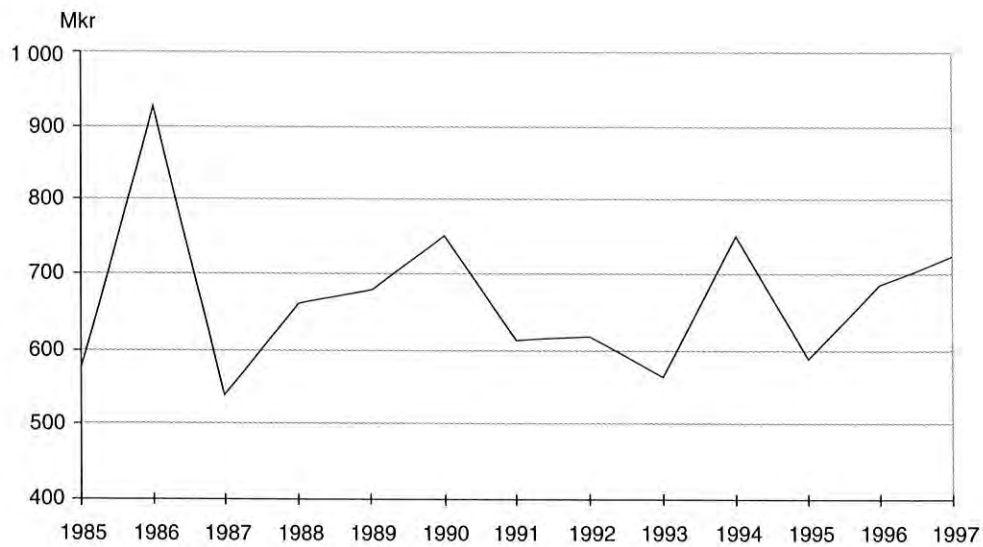
5. Vilken genomsnittlig längd har svärden från Östergötland daterade till förromersk järnålder?

- A 55 cm
- B 60 cm
- C 65 cm
- D 75 cm
- E 80 cm

6. För vilket landskap gäller att fynden från förromersk järnålder är dubbelt så många som fynden från romersk järnålder?

- A Östergötland
- B Västergötland
- C Öland
- D Skåne
- E Blekinge

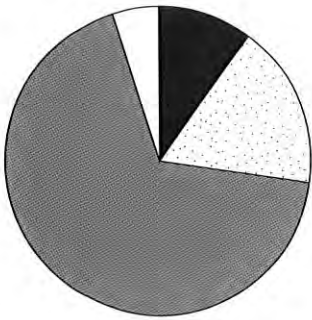
VÄXTSKYDDSMEDEL I SVERIGE

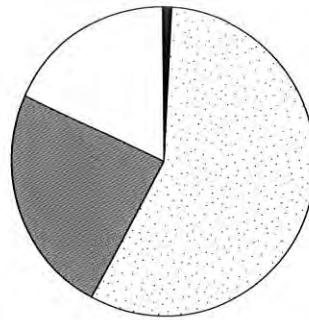
**Jordbrukets kostnader för växtskyddsmedel åren 1985–1997.
Miljoner kronor.**

Mängden växtskyddsmedel som såldes till jordbruket åren 1986–1997, uppdelad på användningsområden. Ton.

	Betnings- medel	Svampbekämp- ningsmedel	Ogräsbekämpningsmedel	varav tillväxt- regulatorer	Insektsbekämp- ningsmedel	Summa
1986	199	801	4 434	241	151	5 585
1987	119	392	1 846	83	52	2 409
1988	101	578	2 083	74	103	2 865
1989	120	379	1 885	33	39	2 423
1990	97	546	1 675	44	26	2 344
1991	86	637	1 095	41	19	1 837
1992	90	426	967	29	29	1 512
1993	76	242	1 131	38	15	1 464
1994	90	280	1 551	44	40	1 961
1995	67	133	1 007	32	17	1 224
1996	78	175	1 263	27	13	1 529
1997	75	187	1 332	28	15	1 609

Jordbrukets kostnader för växtskyddsmedel 1997 procentuellt fördelade på användningsområden.

Trädgårdsnäringens kostnader (38,5 miljoner kronor) för växtskyddsmedel 1997 procentuellt fördelade på användningsområden.

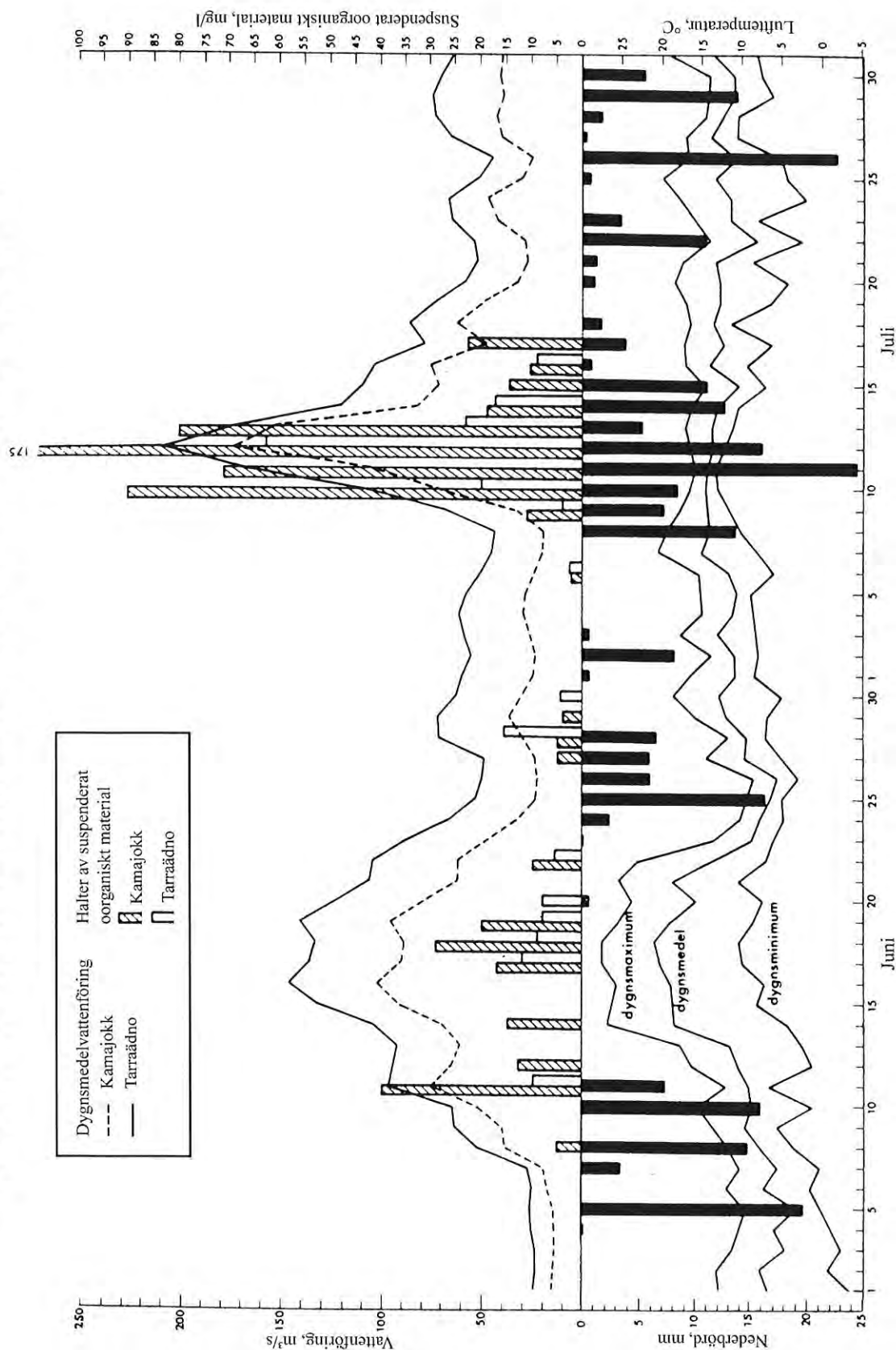
7. Mellan vilka av följande år var skillnaden störst vad gäller mängden svampbekämpningsmedel som såldes till jordbruket?

- A 1987 och 1988
- B 1988 och 1989
- C 1989 och 1990
- D 1991 och 1992
- E 1992 och 1993

8. Hur stor var jordbrukets kostnad för ogräsbekämpningsmedel 1997?

- A 10 miljoner kr
- B 90 miljoner kr
- C 130 miljoner kr
- D 230 miljoner kr
- E 490 miljoner kr

HYDROLOGISKA DATA FÖR ÄLVARNA KAMAJOKK OCH TARRÄADNO

Dygnsmedelvattenföring¹ och halter av suspenderat oorganiskt material² i älvarna Kamajokk och Tarraädno under juni och juli 1974. Dessutom anges uppmätta värden för lufttemperatur (linjer för dygnsmaximum, dygnsmedel och dygnsminimum) och nederbörd (svarta staplar) vid SMHI:s station i Kvikkjokks by. Vattenföring i m³/s, halter av suspenderat oorganiskt material i mg/l, nederbörd i mm och lufttemperatur i °C.

¹ Vattenföring är den volym som rinner fram per tidsenhet i ett vattendrag.

² T.ex. sand- och lerpartiklar som förflyttas med vattnet.

9. Studera skillnaden i dygnsmedelvattenföring mellan de två älvarna. **Hur mycket skilde det som mest under ett enskilt dygn i juni månad?**

A 25 m³/s
B 35 m³/s
C 45 m³/s
D 65 m³/s
E 115 m³/s

10. **Vilket datum avses?**

Den uppmätta nederbördsmängden var större än 10 mm och den lägsta noterade lufttemperaturen i Kvikkjokks by var ungefär 10°C. Dygnsmedelvattenföringen var mindre än 50 m³/s i både Kamajokk och Tarraädnö.

A 5 juni
B 8 juli
C 11 juli
D 26 juli
E 27 juli

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

ALLMÄNLÄKARE I PRIMÄRVÅRDEN

Antalet allmänläkare i primärvården fördelat efter huvudman och driftsform 1994, 1996 och 1998 samt skillnaden (diff.) mellan 1998 och 1994 vad avser antalet allmänläkare hos respektive huvudman.

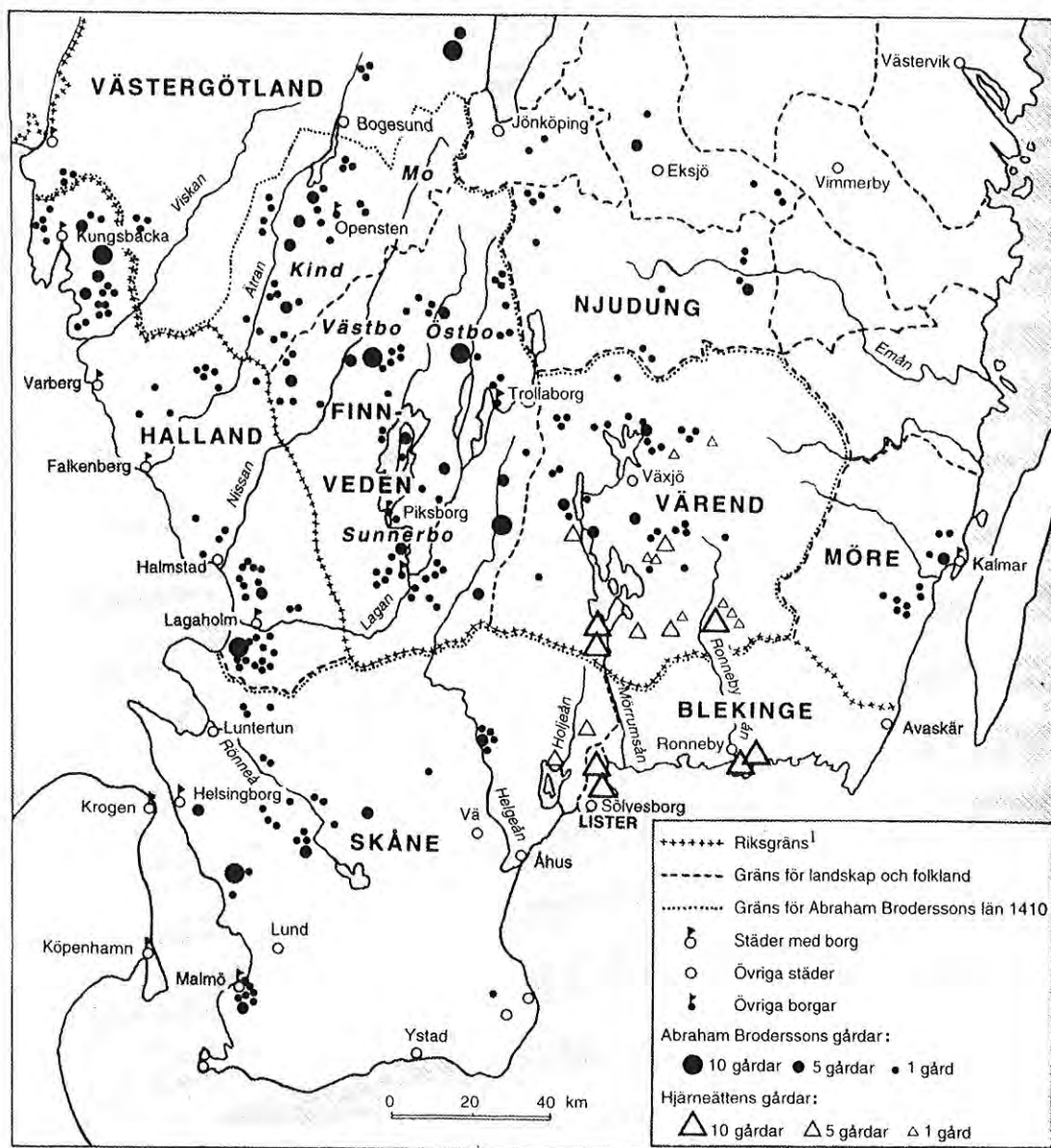
Huvudman	Driftsform						Totalt			Diff. 1998 -1994
	Offentlig regi			Annan regi			1994	1996	1998	
	1994	1996	1998	1994	1996	1998				
Stockholms läns landsting	584	598	654	190	161	161	774	759	815	+41
Landstinget i Uppsala län	103	105	109	30	22	21	133	127	130	-3
Landstinget Sörmland	84	91	97	6	3	3	90	94	100	+10
Landstinget i Östergötland	173	178	186	14	13	13	187	191	199	+12
Landstinget i Jönköpings län	110	116	125	10	13	13	120	129	138	+14
Landstinget Kronoberg	82	85	87	1	1	0	83	86	87	+4
Landstinget i Kalmar län	92	94	103	24	14	13	116	108	116	+8
Gotlands kommun	25	25	25	2	0	0	27	25	25	-2
Landstinget Blekinge	68	69	72	15	3	5	83	72	77	-6
Landstinget Kristianstads län	106	104	107	49	30	33	155	134	140	-15
Malmöhus läns landsting	175	169	184	12	20	22	187	189	206	+19
Malmö stad	72	80	91	33	21	29	105	101	120	+15
Landstinget Halland	96	87	95	25	24	21	121	111	116	-5
Bohuslandstinget	135	123	125	25	22	20	160	145	145	-15
Göteborgs stad	121	119	127	83	37	32	204	156	159	-45
Landstinget i Älvsborg	181	185	221	15	12	13	196	197	234	+27
Landstinget Skaraborg	133	126	114	13	12	7	146	138	121	-25
Landstinget i Värmland	144	145	142	3	2	2	147	147	144	-3
Örebro läns landsting	121	124	126	13	9	7	134	133	133	-1
Landstinget Västmanland	84	79	82	51	53	58	135	132	140	+5
Landstinget Dalarna	162	154	164	8	5	5	170	159	169	-1
Landstinget Gävleborg	145	142	147	12	11	11	157	153	158	+1
Landstinget Västernorrland	122	117	126	2	0	0	124	117	126	+2
Jämtlands läns landsting	61	69	83	0	1	2	61	70	85	+24
Västerbottens läns landsting	125	118	127	18	8	8	143	126	135	-8
Norrbottnens läns landsting	129	128	138	0	0	1	129	128	139	+10
Sigtuna kommun	16	17	18	1	0	0	17	17	18	+1
Katrineholms kommun	12	13	15	1	1	1	13	14	16	+3
Aneby kommun *	4	3	.	0	0	.	4	3	.	.
Helsingborgs stad	49	52	51	10	5	9	59	57	60	+1
Ale kommun **	9	12	.	2	0	.	11	12	.	.
Riket, totalt	3 523	3 527	3 741	668	503	510	4 191	4 030	4 251	+60

* Uppgick i Landstinget i Jönköpings län 1997.

** Uppgick i Landstinget i Älvsborg 1997.

11. Hur stor sammanlagd andel av de allmänläkare som 1994 arbetade i annan regi var verksamma inom Landstinget Halland, Bohuslunds-
tinget och Göteborgs stad?
- A 1/10
 - B 1/7
 - C 1/5
 - D 1/4
 - E 1/3
12. Vilket av följande påståenden beskriver korrekt förändringen av
det totala antalet allmänläkare 1998 jämfört med 1996?
- A I Landstinget Blekinge hade antalet ökat med 16 procent.
 - B I Landstinget i Älvsborg hade antalet ökat med 37 procent.
 - C I Landstinget Skaraborg hade antalet minskat med 25 procent.
 - D I Landstinget Dalarna hade antalet ökat med 11 procent.
 - E I Västerbottens läns landsting hade antalet ökat med 7 procent.

ABRAHAM BRODERSSONS OCH HJÄRNEÄTTENS GÅRDAR

Abraham Broderssons och Hjärneättens gårdar i Sverige och Danmark omkring år 1400.

¹ Utgör samtidigt gräns för landskap och folkland.

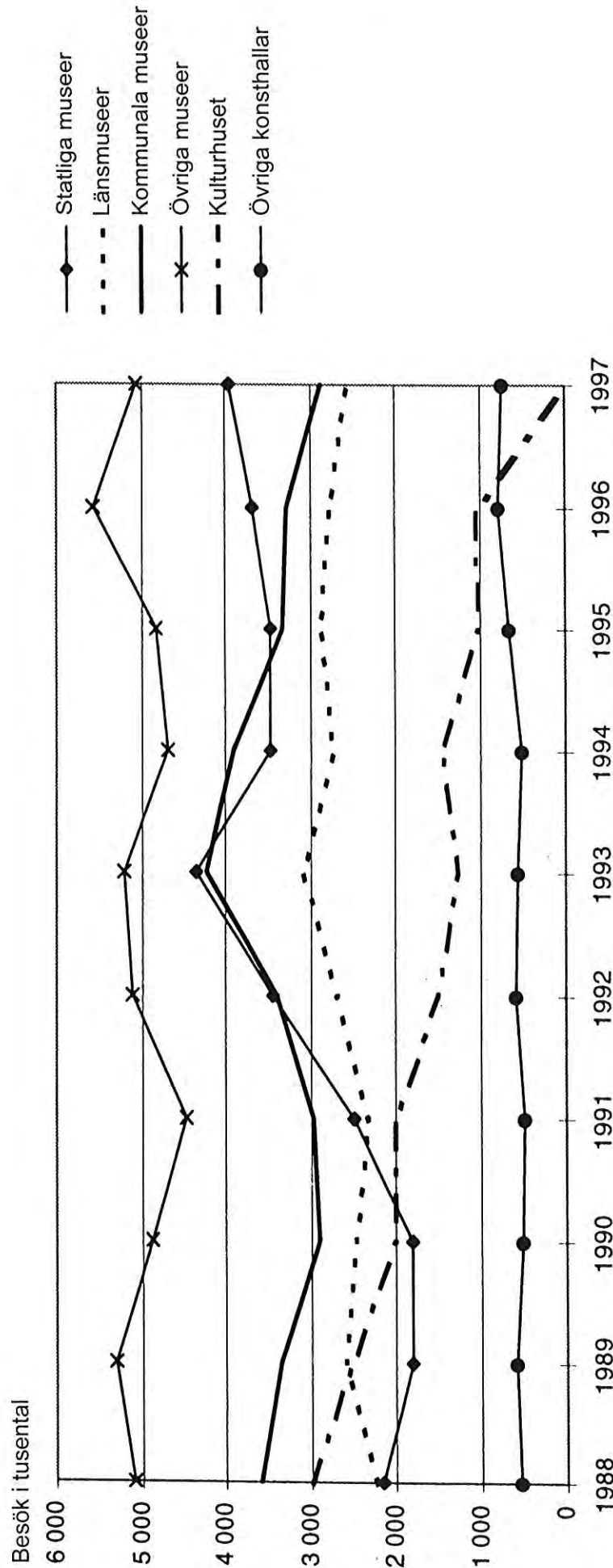
13. Hur stort var Abraham Broderssons län år 1410?

- A 700 km²
- B 1 600 km²
- C 7 000 km²
- D 16 000 km²
- E 70 000 km²

14. Hur stor andel av de på kartan utsatta gårdarna i folklandet Varend tillhörde Hjärneätten?

- A 30 procent
- B 45 procent
- C 55 procent
- D 65 procent
- E 80 procent

MUSEI- OCH KONSTHALLSBESÖK

Besök vid svenska museer och konsthallar samt Kulturhuset i Stockholm under perioden 1988-1997.
Antal besök i tusental.

15. Med hur många procent ökade det sammanlagda antalet besök vid statliga museer och läns museer 1993 jämfört med året innan?

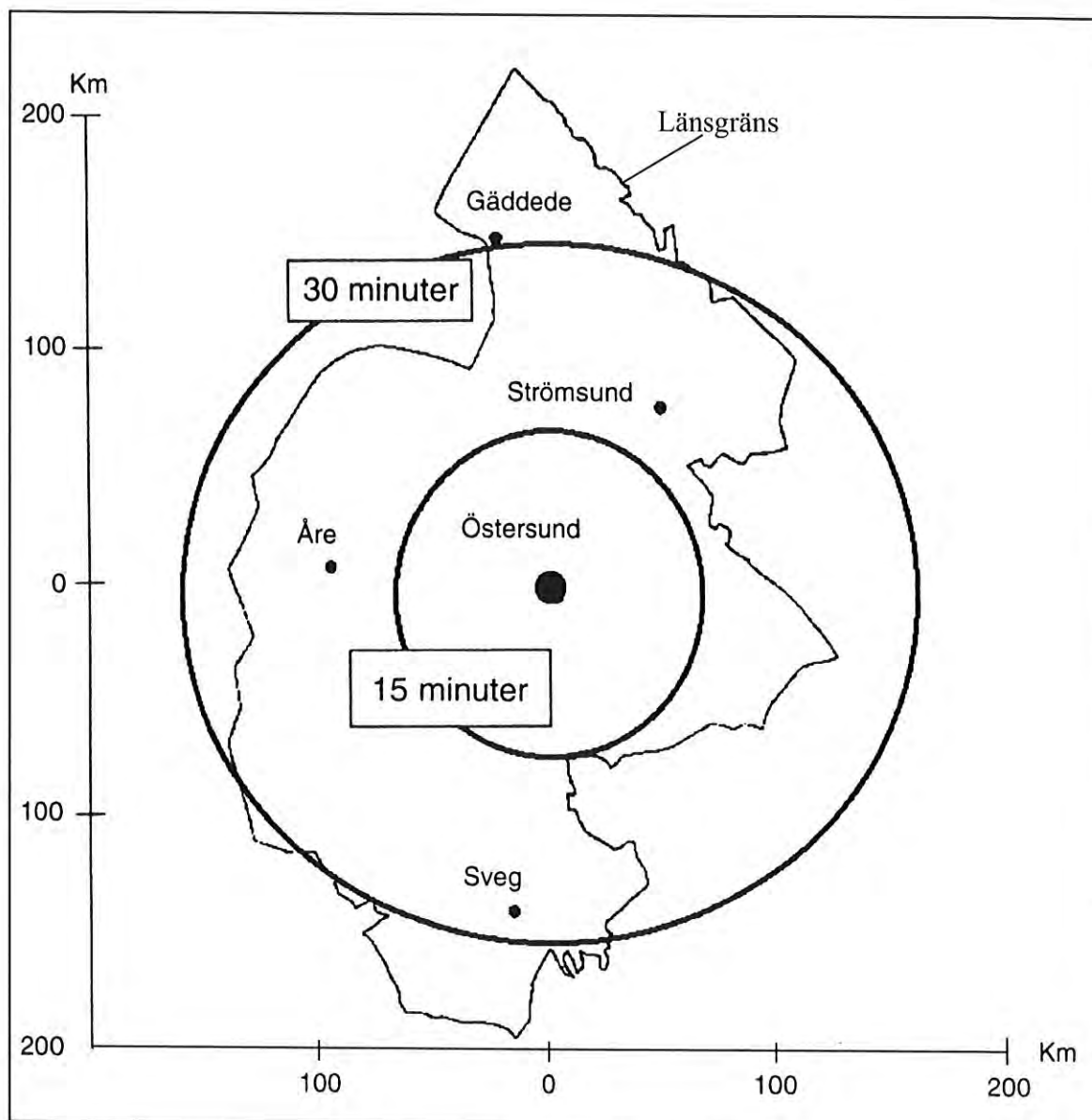
A 10 procent
B 20 procent
C 30 procent
D 40 procent
E 50 procent

16. Hur stor var skillnaden 1994 mellan det sammanlagda antalet besök vid kommunala museer, statliga museer samt övriga konsthallar och det sammanlagda antalet besök vid läns museer, Kulturhuset samt övriga museer?

A 500 000
B 1 000 000
C 1 500 000
D 2 000 000
E 2 500 000

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

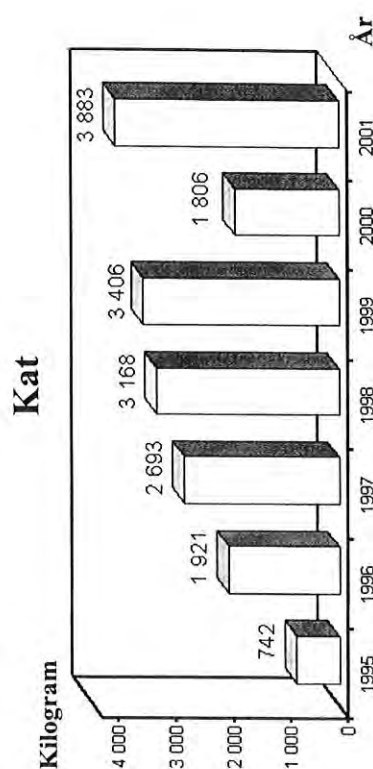
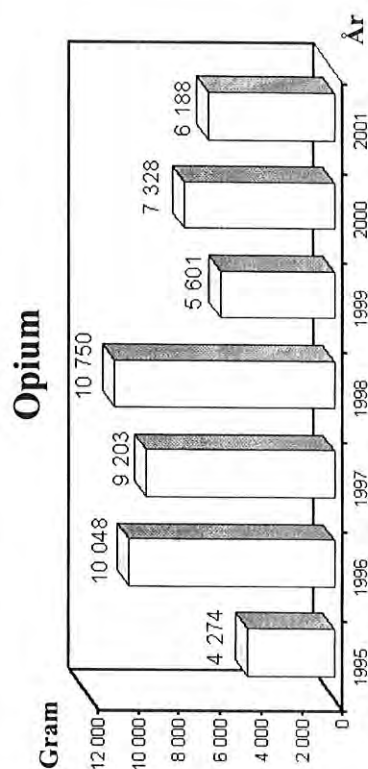
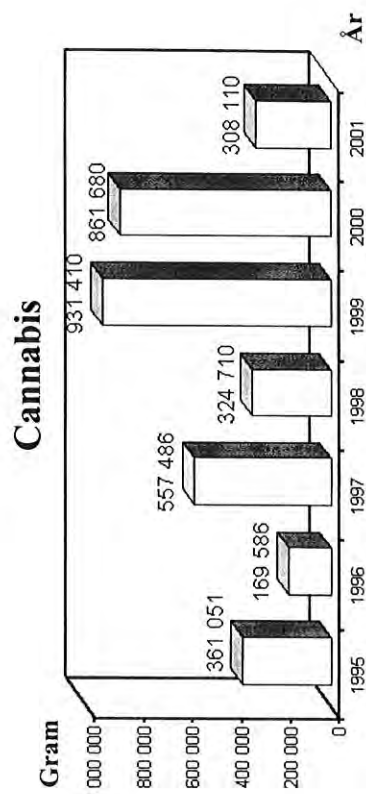
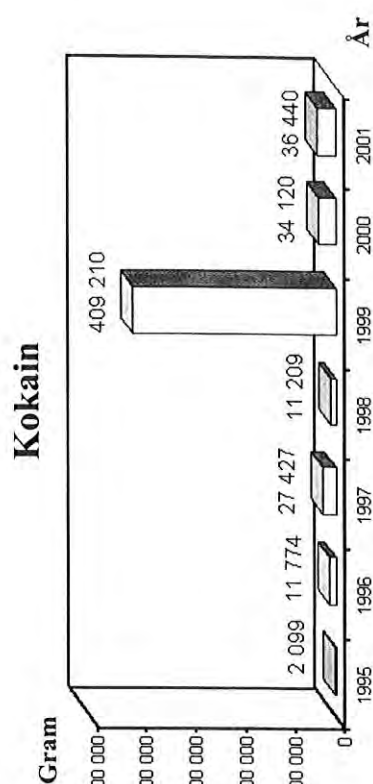
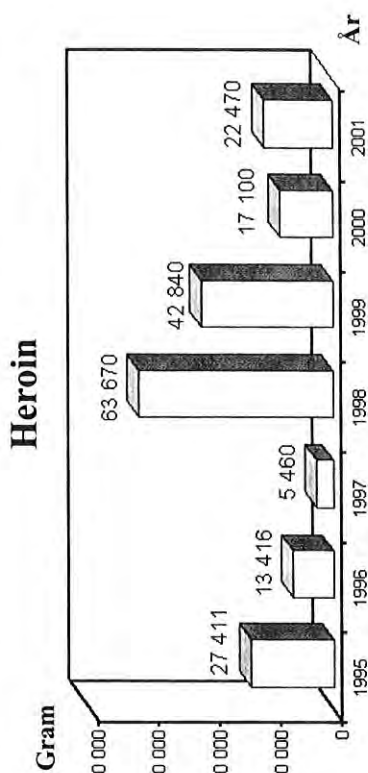
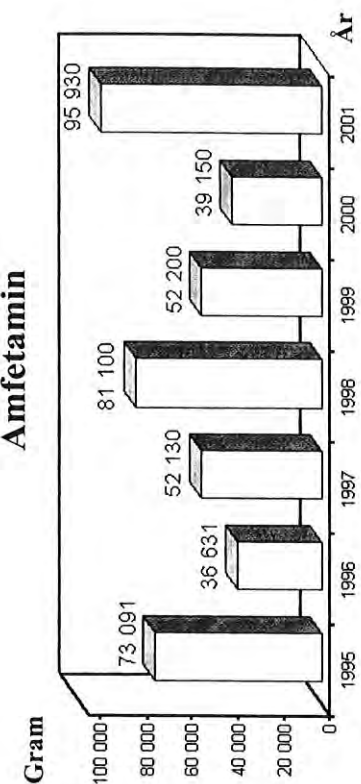
AMBULANSHELIKOPTER I JÄMTLANDS LÄN

Diagrammet visar några orters placering och avstånd i förhållande till Östersund samt ambulanshelikopters transporttid inom en viss radie från centralorten. Transporttiden avser den kortaste vägen och enkel väg. Kilometer och minuter.

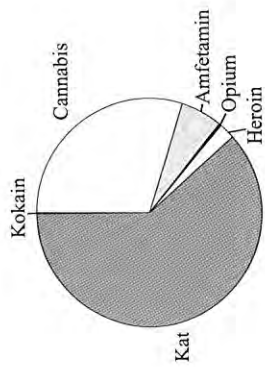
17. Ambulanshelikoptern startar klockan 15.30 från Östersunds sjukhus och flyger först till Strömsund för att hämta en patient. Från Strömsund flyger helikoptern direkt till Åre för att hämta ännu en patient innan den återvänder till Östersunds sjukhus. Helikoptern flyger den kortaste vägen, och varje stopp tar 10 minuter. **Vad är klockan när helikoptern landar i Östersund?**
- A 16.00
 - B 16.30
 - C 17.00
 - D 17.30
 - E 18.00
18. Sjukvårdspersonal använder ambulanshelikoptern för att göra hembesök hos några patienter bosatta på olika orter i länet. Resan börjar i Östersund och går först till Strömsund, sedan vidare till Gäddede, Åre och Sveg. Därefter återvänder helikoptern till Östersund. **Hur långt har ambulanshelikoptern flugit förutsatt att man valt den kortaste vägen?**
- A 220 km
 - B 390 km
 - C 520 km
 - D 660 km
 - E 780 km

NARKOTIKABESLAG

Det svenska tullverkets beslag av några narkotikapreparat åren 1995–2001 uttryckta i gram eller kilogram.

19. Vilket år var den totala mängden beslagtagna narkotikapreparat fördelad enligt cirkeldiagrammet?

- A 1995
B 1996
C 1997
D 1999
E 2000

20. Hur många kilogram av de redovisade narkotikapreparaten beslagtogs sammanlagt 1999?

- A 470 kg
B 1 440 kg
C 4 350 kg
D 4 850 kg
E 1 444 670 kg

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 3

DELPROV 5 NOG d

Anvisningar

Provet innehåller 22 uppgifter

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

A i (1) men ej i (2) =

Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart informationen i (2) räcker inte till.

B i (2) men ej i (1) =

Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart informationen i (1) räcker inte till.

C i (1) tillsammans med (2) =För att få tillräcklig information *måste* man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.**D i (1) och (2) var för sig =**

Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.

E ej genom de båda påståendena =

Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

A, B och C är tre olika positiva heltal. **Vilket är talens medelvärde?**

- (1) Summan av de två största talen är 130.
 (2) Summan av de två minsta talen är 110.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
 B **i (2) men ej i (1)**
 C **i (1) tillsammans med (2)**
 D **i (1) och (2) var för sig**
 E **ej genom de båda påståendena**

Enligt informationen i påstående (1) kan det största talet variera mellan 128 och 66. Enligt informationen i påstående (2) kan minsta talet variera mellan 1 och 54. Informationen i påstående (1) tillsammans med (2) leder till att det finns 9 olika lösningar på talens medelvärde. Eftersom uppgiften har 9 olika lösningar så kan man inte entydigt besvara frågan om talens medelvärde. Svarsförslag **E** är därför rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.
MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.
 Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **22 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. Att hyra en cykel kostar 60 kr första dygnet och därefter betalar man en lägre avgift per dygn. **Hur mycket kostar det att hyra en cykel en vecka?**

- (1) De efterföljande dygnen är cykelhyran per dygn 20 procent lägre än första dygnet.
(2) Första dygnets cykelhyra är 12 kr högre än vad den är per dygn de efterföljande dygnen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

2. Erik pantade flaskor och burkar och fick 55,50 kr. Att panta en burk gav 50 öre och att panta en flaska gav 1 kr. **Hur många burkar respektive flaskor pantade han?**

- (1) Erik pantade fler burkar än flaskor.
(2) Erik pantade minst 25 flaskor och minst 50 burkar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

3. Tre tal är givna. Då de två minsta talen multipliceras erhålls det tredje talet. **Vilka är talen?**

- (1) Det näst största talet är hälften av det tredje minsta talet.
- (2) Det största talet är dubbelt så stort som det näst minsta talet.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

4. Människokroppen består bland annat av 64 procent vatten, 15 procent äggviteämnen och 15 procent fett. **Hur stor andel av människokroppen utgörs av grundämnet syre?**

- (1) Grundämnena syre, kol, väte, kväve och kalcium utgör 97,4 procent av människokroppen.
- (2) Grundämnena kol, väte, kväve och kalcium utgör 41,3 procent av människokroppen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

5. Anna, Nadja och Olle köpte var sin dator. I köpesumman ingick 20 procent moms. **Hur mycket betalade Anna för sin dator?**

- (1) Olle betalade 20 procent mer för sin dator än vad Anna gjorde, men 25 procent mindre än vad Nadja betalade för sin dator. Nadja betalade 1 600 kr i moms för sin dator.
- (2) Olle betalade 6 000 kr för sin dator vilket var mer än vad Anna betalade men mindre än vad Nadja betalade för sin dator.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

6. För att visa förändring över tid används index. Priset på ett visst klädesplagg följde prisindex. **Vad kostade klädesplagget år 1994?**

- (1) År 2002 kostade klädesplagget 340 kr, vilket var en fördubbling av priset från år 1998.
- (2) År 1994 var prisindex för klädesplagget 112 och år 1998 hade prisindex för klädesplagget ökat till 140.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

7. Kim planterar fyra blommor på rad i en balkonglåda: en nejlika, en viol, en ros och en prästkra. **Vilken blomma planterar Kim längst till höger?**

- (1) Nejlikan planteras intill prästkragen och rosen planteras intill prästkragen.
 (2) Violan planteras till höger om prästkragen och rosen planteras längst till vänster.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

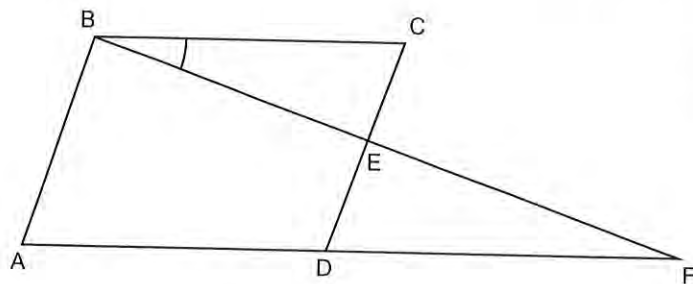
8. En tårta var uppskuren i exakt lika stora bitar. Ali, Magnus och Christina har ätit ett antal av dessa tårtbitar. **Hur många bitar var tårtan uppskuren i?**

- (1) Ali och Magnus åt tillsammans upp en tredjedel av tårtan.
 (2) Christina åt två tårtbitar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

9. ABCD är en parallelogram och ABF är en triangel. Vinkeln CDF är 60° . **Hur stor är vinkeln CBF?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Vinkeln DEF är 100° .
 (2) Vinkeln BCD är 60° .

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

10. Johan har ett kärl som enbart innehåller rent vatten. I kärlet håller han två olika saltlösningar, A och B, som enbart består av salt och vatten. Blandningens volym uppgår då till 1200 ml. **Hur många volymprocent salt innehåller blandningen?**

- (1) Lösning A:s volym är lika stor som den volym rent vatten som från början fanns i kärlet. När Johan blandat ihop endast lösning A med det rena vattnet blir salthalten 10 volymprocent.
 (2) Lösning B innehåller hälften så många ml salt som lösning A. I blandningen finns det dubbelt så många ml av lösning B som av lösning A.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

11. I en teatersalong finns det endast sittplatser på balkongen, första parkett och andra parkett. **Hur många sittplatser finns det på balkongen?**

- (1) Det finns 490 sittplatser på andra parkett, 50 på första parkett och sittplatserna på balkongen utgör 10 procent av det totala antalet sittplatser.
- (2) Det finns totalt 600 sittplatser och av dem ryms $1/12$ på första parkett och 490 på andra parkett.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

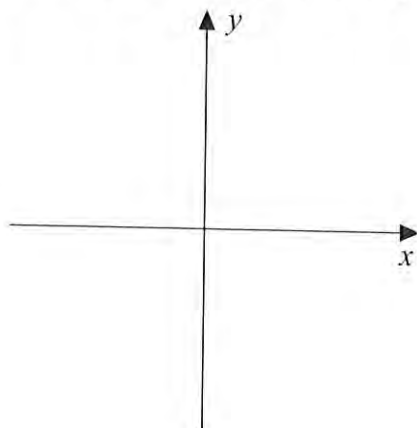
12. Niklas och Åsa ansvarade för sångstunderna på en förskola under en höst- och en vårtermin. **Vem av dem ansvarade för flest sångstunder?**

- (1) Niklas ansvarade för dubbelt så många sångstunder under vårterminen som Åsa gjorde under höstterminen.
- (2) Niklas ansvarade för en sångstund mindre under höstterminen än under vårterminen. Åsa ansvarade för två fler sångstunder under höstterminen än under vårterminen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

13. Hur stort är avståndet mellan de punkter där två rätta linjer, L1 och L2, skär y-axeln?

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) L1 har dubbelt så stor lutning som L2.
 (2) Avståndet mellan de punkter där L1 och L2 skär x-axeln är 4 cm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

14. Systrarna Ann och Camilla ska turas om att köra med bil från A till C via B. Ann, som kör sträckan AB, har dubbelt så lång körtid som Camilla, som kör sträckan BC. **Hur lång är körsträckan ABC?**

- (1) Ann kör i genomsnitt 90 km/h. Camilla kör sina 20 mil på 2 timmar.
 (2) Ann kör 9/14 av sträckan AC. Camilla kör i genomsnitt 100 km/h.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

15. En viss bakteriekultur växte med 14,87 procent per timme. **Hur många bakterier fanns i kulturen från början?**

- (1) Efter 5 timmar hade antalet bakterier fördubblats.
(2) Efter 15 timmar hade antalet bakterier åttadubblats.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

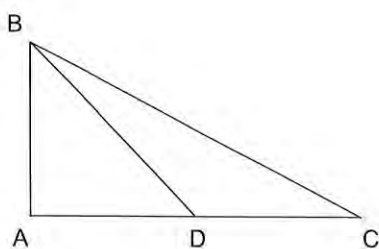
16. José plockar svamp. Han plockar enbart smörsopp, kantarell och karljohanssvamp. **Hur många svampar har José sammanlagt plockat?**

- (1) Smörsopporna och kantarellerna är tillsammans 6 fler än karljohanssvamparna.
(2) José har sammanlagt plockat $\frac{1}{3}$ smörsoppar, $\frac{1}{4}$ kantareller och 15 karljohanssvampar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

17. ABC är en rätvinklig triangel. Sträckan BC är 39 cm. Vilken av sträckorna AD och DC är längst?

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Arean i triangeln ABD är 90 cm^2 .
- (2) Sträckan AB är 15 cm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

18. Vid en lunch drack lunchgästerna antingen lättöl, vatten eller mjölk. Hur många personer deltog i lunchen?

- (1) Av lunchgästerna drack 60 procent lättöl, 30 procent vatten och övriga mjölk. De som drack vatten var tre gånger så många som de som drack mjölk.
- (2) De som drack lättöl var dubbelt så många som de som drack vatten. De som drack lättöl var 100 fler än de som drack mjölk.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

19. Tomas köpte vid ett tillfälle år 1999 ett antal aktier i ett företag för 25 400 kr. **Hur många aktier köpte Tomas vid detta tillfälle?**

- (1) Om Tomas år 2000 köper ytterligare 100 aktier i företaget för 6 700 kr har han i genomsnitt betalat 107 kr per aktie i företaget.
- (2) Om Tomas år 2000 säljer 100 av sina aktier, som han köpte vid tillfället år 1999, för 6 700 kr så gör han en förlust på 6 000 kr.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

20. Bengt försöker tippa utgången av ett fotbollsmästerskap. **Vad är sannolikheten att han tippar rätt vinnare om han väljer ett lag helt slumpmässigt?**

- (1) Sannolikheten att han tippar fel är 39/40.
- (2) De två lagen i finalmatchen har lika stor chans att vinna. Sannolikheten att det lag han tippat som vinnare blir ett av de två finallagen är 0,05.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

21. Vilket av de reella talen x , y och z är störst?

(1) $\frac{x+z}{2} = y$

(2) $x - y = y - z$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

22. En ny och icke vässad blyertspenna är 15 cm lång och har formen av en rak cirkulär cylinder. Pennan består av ett blyertsstift som är omgivet av trä. **Hur stor del av pennans volym utgörs av trä?**

(1) Blyertsstiftets radie är 1 mm.

(2) Blyertsstiftets diameter utgör 25 procent av pennans diameter.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 4

DELPROV 7 LÄS e

Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet består av fem texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av dessa är rätt.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och de andra fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det som med stöd av texten **bäst** besvarar frågan.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **5 texter** och **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

HAR MUSIKEN NÅGOT ATT SÄGA?

Det finns, grovt räknat, två huvudlinjer när det gäller frågan om vad det är för något som kommuniceras genom musik. Felix Gatz använder termerna "autonomi-estetik" och "heteronomi-estetik" för att bestämma dessa linjer, i sin *Musik-Ästhetik in ihren Hauptrichtungen*. Den som menar att musiken är autonom tänker sig att musiken själv tillhandahåller alla väsentliga nycklar till förståelse. Musik handlar om musik och saknar helt det verbala språkets referenser till en yttervärld. Den som upplever musiken som en heteronom företeelse tänker sig, tvärtom, att dess innebörd följer ur en förmåga att på ett eller annat sätt symbolisera någon annan sfär av verkligheten. Det talas ibland om musiken som känslornas språk eller som en vision av en högre verklighet, för att bara nämna några exempel.

Genom historien finns en klar övervikt för teorier som ansluter sig till det heteronoma synsättet. I det antika Grekland fanns föreställningen att olika skaltyper hängde samman med olika karaktärsdrag och att musik komponerad inom en viss skala följaktligen uttryckte dessa karaktärsdrag. Många, bland dem Platon, gick så långt som till att tro att musik gav upphov till karaktärsförändringar hos dem som lyssnade, att musiken så att säga färgade av sig på lyssnarens sinnelag.

Under renässansen skapades ett system av konventioner som kanoniserades under barocken i den s.k. figurläran, konventioner som kan spåras i många kompositioner och som den dåtida lyssnaren förväntades kunna dechiffrera. När sångaren sjöng om hur ormen i paradiset frestar våra första föräldrar lät kompositören gärna tonerna slingra sig fram över notpapperet. När texten berättar att solen går upp anvisades på motsvarande sätt en hög ton, medan nedstigandet i Hades kunde överlämnas åt en bassångare. Figurläran bygger ofta på ganska enkla analogier mellan föreställningen om en viss företeelse och de förment avbildande tonernas inbördes förhållande. Därmed inte sagt att de är renons på estetisk kraft eller tappade hela sitt inflytande efter barockens storhetstid. Lyssna t.ex. på inledningen till Kyrie-satsen i Mozarts c-mollmässa, där tonerna bildar spetsar som minner om kyrktorn och där den ena stämman läggs till den andra på ett sätt som får tornen att mångfaldigas i ett mäktigt perspektiv.

Tanken att musik inte uttrycker något utöver sig själv, att musiken väsentligen är ett autonomt fenomen, uppmärksammades inte mycket före 1800-talet. En av dem som blivit något av en banérförare när det gäller denna uppfattning är Eduard Hanslick (1825-1904). Ett musikstyckes innehåll är inget annat än de toner det består av och de former som dessa toner antar, vilket innebär att Hanslick hävdar en identitet mellan form och innehåll. Därmed framstår eventuella försök till reduktion dem emellan som poänglös – det är ju formen som är det egentliga innehållet – och därför stupar också varje försök att översätta från musik till andra språk på en principiellt oöverstiglig inkommensurabilitet. Det musikaliska uttrycket är inneslutet i sig självt och hänvisar inte till något annat än sig självt.

Måltavlan för Hanslicks kritik var de affektestetiker som ur varje musikstycke kunde utvinna formliga nebulosor av emotivt laddade uttryck. Denna estetik går ibland så långt som till att tilldela varje tonart och varje musikalisk form ett specifikt känslolinnehåll.

Hanslick använder tre huvudargument för att påvisa det ohållbara i denna sorts generaliseringar. Det första argumentet har att göra med nödvändigheten av att utveckla en musikalisk förförståelse redan innan musik kan börja upplevas uttrycka någonting överhuvudtaget. Sådana musikaliska händelser som exempelvis tema, variation, harmonisering, kontrapunkt och rytmik är inget som ligger på fenomenets yta, färdiga att plockas upp av första bästa förbipasserande. Det krävs en ordnande aktivitet hos det lyssnande subjektet för att musiken ska kunna träda fram i sin egentliga gestalt.

Hanslicks tanke är att den mentala kompetens som sätter oss i position att alls uppfatta musiken själv är specifikt musikalisk. När en lyssnare "hör melodin" aktualiseras en uppdelning mellan för- och bakgrund som inte i något avseende är beroende av de eventuella känslor som stycket väcker. I stället handlar det här om lyssnarvana, stilförtrogenhet, musikaliskt minne och dylikt – faktorer som bara umgänget med musiken själv kan skapa. Först när medvetandet genom sin musikaliska förförståelse ordnat ljudintrycken på ett sådant sätt att musik uppstår ur den kaotiskt bullrande massan kan känsla och ande påverkas.

Hanslicks andra huvudargument berör kompositionsprocessen. Kompositörer sitter helt enkelt inte och letar efter vägar att uttrycka känslor av olika slag. De frågor som är centrala är i stället de musikaliska – vad kräver denna form, hur väl balanserar dessa teman varandra, hur klingar denna harmonik givet denna instrumentering? Kompositören ålägger sig en disciplin med vars hjälp ursprungliga idéer och motiv kan utvecklas till en färdig helhet.

Det är de strikt musikaliska frågorna och utvecklandet av musikens inre logik som är det väsentliga, inte upplevelsen av den ena eller andra affekten.

Det tredje argumentet mot känsløestetiken uppmärksammar den godtycklighet som uppstår när ett musikverk ska beskrivas i form av känslor. Vems känslor handlar det om? Kompositörens, exekutörens, kritikerns, konsertbesökarens? Och om jag igår inte upplevde samma känslor ur ett visst stycke som jag händelsevis gör idag – vilken upplevelse är då den sanna?

Problemet är att tydliga kopplingar mellan musik och affekt bara tycks kunna uppstå inom ramen för kulturella konventioner som är specifika för en viss tid och som måste läras in för att bli effektiva. Så går många av figurlärans poänger den nutida lyssnaren förbi, medan de konventioner som styr nutida filmmusik – spänningsskapande dissonanser exempelvis – förmodligen av en renässansmänniska bara skulle uppfattas som illa komponerad musik. För Hanslick är denna godtycklighet, denna brist på universalitet, ett viktigt skäl att i stället vända blicken in mot de specifikt musikaliska förloppen. Varför grubbla över den neapolitanska

sextens "oändliga vemod" när en analys av det musikaliska materialet ger en så mycket mer objektiv bild av intervallets harmoniska och melodiska funktioner?

Som man kunde vänta har Hanslicks uppfattning inspirerat till en omfattande utveckling av de inommusikaliska analysredskapen. Särskilt viktig härvidlag har Hugo Riemann varit och bland dem som fört formalestetiken vidare kan nämnas Ernst Kurth. Ett problem hos Hanslick är dock att även om det inte går att på ett enkelt sätt sammankoppla musikaliska detaljer och mänskliga affekter så envisas män-

niskor med att få starka, ofta emotionella, upplevelser av musik. Hanslick ville inte förneka detta och syntes ibland rädd att framstå som en torr formalist, men presenterade aldrig någon idé som kunde göra den emotionella responsen till något mer än en subjektivt betingad, närmast slumpartad, bieffekt av musik.

Sven Andersson

inkommensurabel = som på grund av sin natur inte kan jämföras (som företeelse)

Uppgifter till texten

HAR MUSIKEN NÅGOT ATT SÄGA?

1. Vad är anledningen till att textförfattaren redogör för den så kallade figurläran? A Figurläran är ett av de uttryck som den heteronoma musiksytan tagit sig historiskt. B Figurläran kan ses som ett försök att förena den heteronoma och den autonoma musiksytan. C Figurläran är ett exempel på hur den autonoma musiksytan har tillämpats i praktiken. D Figurläran banade väg för övergången från den autonoma till den heteronoma musiksytan.	3. "Har musiken något att säga?" – Hur skulle, utifrån textens resonemang, Eduard Hanslick mest troligt ha besvarat den frågan? A "Ja, men bara sådant som alla lyssnare förstår." B "Ja, men bara om kompositörens känslor." C "Ja, men bara om sig själv." D "Nej, det har den inte."
2. Vad ansåg Eduard Hanslick om musikalisk förtrogenhet hos lyssnare, enligt texten? A Att den kan störa och förminska det känslomässiga intrycket av ett verk. B Att den är av underordnad betydelse för en individs omedelbara musikuppfattning. C Att den till största delen utvecklas till följd av känslomässiga upplevelser av musik. D Att den är en förutsättning för att musikens väsentliga uttryck ska kunna uppfattas.	4. Vilket är textförfattarens främsta syfte? A Att återge några tankar och argument ur historien beträffande förhållandet mellan musik och känslor. B Att redovisa vad forskningen kunnat slå fast vad gäller förhållandet mellan musik och känslor. C Att framföra och förklara sin egen syn på förhållandet mellan musik och känslor. D Att visa på de mekanismer i medvetandet som hantlar förhållandet mellan musik och känslor.

MAGBESVÄR

Förskrivningen av magsårsmedicin för funktionell dyspepsi har ökat kraftigt. Kostnaden uppgår nu till en halv miljard kronor om året. Men medlens effektivitet i det sammanhanget är inte vetenskapligt belagd, enligt en rapport från SBU, Statens beredning för medicinsk utvärdering.

Rapporten om magont bygger på en kritisk granskning, huvudsakligen av randomiserade studier – undersökningar som förmår skilja behandlingens effekter från annan påverkan.

Projektgruppen använde en strukturerad mall med kvalitetskriterier för att sovra materialet inför fortsatt granskning och sammanställning. Bara studier med högsta bevisvärde användes för slutsatser.

Funktionell dyspepsi är magbesvär i övre delen av buken där noggrann utredning inte visar någon organisk orsak eller rubbning. Effekten av syrahämmande medel vid funktionell dyspepsi är inte vetenskapligt styrkt, enligt SBU:s granskning av forskningen på området.

Bara de undersökningar där många patienter med halsbränna har ingått visar bättre resultat för syrahämmare än för placebo, blindtabletter. Eftersom halsbränna är symtom på så kallad refluxsjukdom, och inte räknas som funktionell dyspepsi, kan urvalet av försökspersoner helt eller delvis förklara resultaten, enligt rapporten.

Resultat från kliniska studier talar också mot att antibiotika skulle ingå i behandling av funktionell dyspepsi.

Den slutsatsen stärks av det faktum att den så kallade magsårsbakterien *Helicobacter pylori* är ungefär lika vanlig hos dessa patienter som hos besvärsfria personer. Inget samband har heller påvisats mellan symtomen och inflammation orsakad av *H. pylori* i magsäcken.

Magbesvär är en av de vanligaste anledningarna till läkarbesök. Omkring 3 procent av alla besök handlar om ihållande smärta eller obehag i övre delen av buken – så kallad dyspepsi.

Besvären kan ha många orsaker. Var tionde patient med mer än tillfälliga symtom har sår i magsäcken eller tolvfingertarmen. Något fler, ungefär var sjätte, har uppstötningar från magen till matstrupen, så kallad refluxsjukdom. Mindre än 1 procent har cancer i matstrupen eller magsäcken.

Men hos över hälften av patienterna kan man inte påvisa någon organisk orsak eller rubbning. Då blir diagnosen funktionell dyspepsi.

Oftast är det omöjligt att ställa rätt diagnos enbart med ledning av patientens symtom. Men symtomen kan ge ledtrådar. Halsbränna och sura uppstötningar, till exempel, talar starkt för reflux.

Läkemedel i gruppen NSAID, dvs. anti-inflammatoriska läkemedel som används vid led- och muskelsjukdomar, ger ofta dyspepsi och leder ibland till sår i magsäcken. I sådana fall kan det vara särskilt svårt att ställa rätt diagnos, eftersom medlens smärtstillande effekt kan maskera symtomen. Blödning och blodbrist – som i enstaka fall är livshotande – kan vara de första tecknen.

Hög dos av läkemedlet, hög ålder, samtidig kortison-

behandling och tidigare sårbildning ökar sannolikheten för sår. Det finns skäl att informera om risken för biverkningar av NSAID.

Gastroskopi är särskilt användbart för att utreda orsaken till dyspepsi och ställa rätt diagnos. Gastroskopisk undersökning med en böjlig kikare som via munnen förs in i magsäcken gör det möjligt att med hög säkerhet upptäcka sår, reflux och cancer.

En kartläggning som ingick i SBU-projektet visar att gastroskopi utförs allt oftare. År 1997 gjordes över 1 700 gastroskopier per 100 000 invånare – nära 40 procent fler än tio år tidigare.

Kartläggningen visar också att gastroskopi används olika ofta i skilda delar av landet. Orsaken är inte känd. Även väntetiden varierar betydligt men medianvärdet är 3,5 veckor.

Mellan 40 och 50 procent av svenska femtioåringar bär på bakterien *H. pylori* som bidrar till att sår bildas. Infektionen kan upptäckas med hjälp av blodprov där antikroppar påvisas. Ett test på utandningsluften ger dock säkrare resultat.

Andra metoder kräver ett vävnadsprov som tas vid gastroskopi. På vävnadsbiten görs en bakterieodling, en mikroskopisk undersökning eller ett snabbt så kallat ureas-test.

Den effektivaste behandlingen av sår i tolvfingertarmen är så kallad trippelterapi: dels syrahämmande medel av typen protonpumpshämmare, dels en kombination av två antibiotika.

Risken för nya sår i tolvfingertarmen är mycket liten efter behandling med antibiotika – här är SBU-rapportens slutsatser helt i linje med Läkemedelsverkets rekommendation. Samma effekt gäller för sår i magsäcken.

Det är vetenskapligt belagt att läkemedel som hämmar saltsyraibildningen kan läka esofagit, ett inflammatoriskt tillstånd i matstrupen som oftast orsakats av reflux, och lindra symtomen. Men av SBU-rapporten framgår också att syrahämmande medel lindrar refluxbesvären även hos patienter som inte har esofagit.

Vid NSAID-utlösta sår gör anti-bakteriell behandling inte någon nytta. Varken läkningen eller risken för återfall påverkas. Det saknas stöd för att behandla patienter med antibiotika inför eller under NSAID-medicinering.

Däremot läker såren bättre om patienten upphör med NSAID. Om möjligt bör det vara den första åtgärden. Bland NSAID-preparaten bör de som har minst biverkningsrisk väljas redan från början, i lägsta effektiva dos. Vid vissa kroniska ledsjukdomar kan smärtstillande medel utanför NSAID-gruppen vara lämpliga.

Hos patienter med ökad risk för NSAID-biverkningar från magsäcken ska förebyggande behandling övervägas. SBU-rapporten ger besked om vilka preparat som har visats ge bäst skydd.

Det har förekommit förslag om massundersökning av *H. pylori* i befolkningen. Syftet skulle vara att förebygga sår och cancer i magsäcken. Man vet nämligen att magsäckscancer uppträder något oftare hos personer som bär

på bakterien.

Men uppkomsten av cancer hänger sannolikt samman med andra, hittills okända faktorer hos individen och i miljön, visar rapporten. Dessutom förefaller vissa stammar av bakterien ge högre risk. SBU:s slutsats är att det krävs ökad kunskap om dessa förhållanden innan massundersökning eller riktad undersökning kan bli aktuell.

Inte heller när det gäller att förebygga sår är massundersökning meningsfullt, eftersom en stor andel av befolkningen är bärare men bara en av sex drabbas av sår.

randomisera = göra ett slumpmässigt urval

Uppgifter till texten MAGBESVÄR

5. Vad är enligt texten anledningen till att refluxsjukdom inte räknas in i diagnosen funktionell dyspepsi? A Refluxsjukdom kännetecknas av diffusa symtom, vilket inte är fallet med funktionell dyspepsi. B Vid refluxsjukdom kan orsaken till besvären fastställas, vilket inte är fallet vid funktionell dyspepsi. C Refluxsjukdom uppstår till följd av en bakteriell infektion, medan funktionell dyspepsi är tecken på en organisk rubbning. D Vid refluxsjukdom uppstår vanligen en rad följsjukdomar, medan funktionell dyspepsi är en följsjukdom i sig.	7. Vad talar enligt texten mot en förebyggande massundersökning av förekomsten av <i>Helicobacter pylori</i> bland befolkningen? A Det direkta sambandet mellan förekomst av bakterien och uppkomsten av sjukdom är inte tillräckligt entydigt och starkt. B Metoderna för att upptäcka förekomsten av <i>H. pylori</i> är för riskfyllda och kostsamma i förhållande till det resultat som kan uppnås. C Förekomsten av bakterien samverkar med så många olika sjukdomstillstånd att ett begränsat urval av försvärspersoner inte låter sig göras. D En massundersökning är inte värd att utföra så länge tillräckligt effektiva behandlingsmetoder mot sjukdomarna i fråga saknas.
6. Vilket av nedanstående sjukdomstillstånd kan enligt texten i vissa fall framgångsrikt behandlas med antibiotika? A NSAID-utlösta sår B Sår i magsäcken C Funktionell dyspepsi D Refluxsjukdom	8. Vad framstår som det huvudsakliga syftet med den rapport som refereras i texten? A Att skilja ut magbesvär som har en tydlig orsak från magbesvär som inte har det. B Att sammanställa och dra slutsatser av den forskning som gjorts om magbesvär. C Att visa på omfattningen av de problem som magbesvär orsakar för sjukvården. D Att dokumentera och kritisera gjorda satsningar för att förebygga magbesvär.

TIDERÄKNING

Visst är det praktiskt med internationell standard. Till de mest accepterade hör standarden för tideräkning, även om det ännu finns många kulturer som åtminstone på hemmaplan använder sig av andra system än det internationella – som inte heller har varit i fullt bruk så värst länge. Muslimer räknar t.ex. sina år från profeten Mohammeds flykt till Medina (år 722 enligt vår tideräkning), och därtill är deras år påtagligt kortare än våra – de omfattar tolv månader från en (i princip observerad, men numera ofta beräknad) nymåne till nästa och innehåller således 354 eller 355 dygn. Den judiska tideräkningen utgår från ”världens skapelse” för 5 765 år sedan och har sol-mån-år liknande de muslimska, men med en trettonde månad instoppad vid lämpliga tillfällen för att året inte skall driva för mycket mellan årstiderna (det är där solen kommer in). I Nordkorea räknas åren från någon händelse i Kim Il Sungs liv (han dog 1994). Det finns många fler exempel.

I Europa användes under mer än 1 600 år den *julianska kalendern*, som infördes av Julius Caesar år 46 f.Kr. (”annus confusionis”, eller den stora förvirringens år). Dittills hade romarna begagnat sig av sol-mån-år av varierande längd, så kalendern var något rörig. Caesar bestämde att året från och med den 1 januari 45 f.Kr. (fast så kallade förstås inte han det året) skulle ha 365 dygn, utom vart fjärde år som skulle ha 366, med den extra ”skottdagen” inskjuten före ordinarie 24 februari. (Först i vår tid har skottdagen flyttats till den 29 februari.) För att samtidigt återföra vårdagjämningen till 21 mars, där den ”borde” ligga, fick året innan hela 445 dygn. Inte heller det julianska året med sina i genomsnitt 365,25 dygn går dock alldeles jämnt upp med jordens verkliga omloppstid runt solen, 365,2422 dygn. Men förskjutningen blir inte mer än ett dygn på 128 år.

Så småningom hade emellertid vårdagjämningen flyttat på sig så att den inföll allt tidigare i mars. Det vållade ett alldeles specifikt problem: när påskan (såväl den kristna som den judiska) infaller bestäms av den första fullmånen efter vårdagjämningen – även om bestämningen kunde göras på ett antal olika sätt, vilket vållade mycken strid mellan olika samfund – och efterhand hamnade den alltså allt tidigare under året, om än inte i förhållande till årstiderna. Eftersom påskan är en synnerligen viktig högtid för kristenheten, och den kristna tron totalt dominerade i Europa några hundra år in i vår tideräkning (som kom i bruk under 500-talet, efter munken Dionysios Exiguus’ beräkning av när Jesus kunde ha fötts), var detta en väsentlig fråga för kyrkan.

Efter många turer tillsatte till sist påven Gregorius XIII år 1572 en kommission med uppdrag att rätta till förhållandena. Kommissionens förslag, i huvudsak ett verk av Luigi Lilio, gick ut på dels att fixera vårdagjämningen till den 21 mars, dels att fastställa det enda rätta sättet att beräkna när påskan infaller. För att nå det första målet måste ett år förkortas med tio dygn, och därefter skulle vart fjärde år vara skottår, med undantag för de sekelår som inte är jämnt delbara med 400. Gregorius påbjöd att reformen skulle gälla från och med slutet av år 1582, då den 4 oktober omedel-

bart skulle följas av den 15 oktober. År 1600 skulle få vara skottår, men inte åren 1700, 1800 och 1900. Det kvardröjande felet var bara ett enda dygn på drygt 3 000 år.

De katolska länderna var i allmänhet inte sena att följa det påvliga påbudet. Det var däremot de protestantiska, och i Tyskland, som på den tiden bestod av en mängd större och mindre stater med högst växlande bekännelse, kunde man få byta datum fram och tillbaka ganska ofta under en kort resa. Det uppstod t.o.m. verkliga strider i kalenderfrågan, och först år 1700 infördes i hela Tyskland en speciell variant av den gregorianska kalendern – skillnaden bestod i att påskan skulle bestämmas genom astronomiska observationer och beräkningar i stället för med det gregorianska fasta systemet, medan man nu kunde enas om datum. Även Danmark samt de protestantiska delarna av Schweiz och Nederländerna anslöt sig snart. År 1775 medgavs till sist även det påvliga sättet att fastställa påskdatum i dessa länder. Under tiden hade också England år 1752 infört den ”nya stilen”.

En del länder, som Ryssland och Grekland, höll fast vid den gamla julianska kalendern en bit in på 1900-talet. Det är därför den kommunistiska revolutionen i Ryssland kallas Oktoberrevolutionen, fast den ägde rum i början av november 1917 enligt vårt sätt att räkna datum.

I Sverige var man medveten om problemen med att hålla fast vid den gamla stilen, i synnerhet sedan grannen Danmark bytt system och våra tyska besittningar omgavs av tyska stater som också gjort det. Detta ledde till en del halvhjärtade reformförsök. År 1700 slopades skottdagen, vilket gjorde att vi kom i otakt med både den nya och den gamla stilen; för att råda bot på det fick år 1712 i stället två skottdagar, så att februari det året hade 30 dagar. Åren 1740–1753 användes den *celsianska kalendern* (efter astronomen Anders Celsius, 1701–1744), med en egen påskberäkning som mestadels sammanföll med den gregorianska (fast förstås med annat datum).

Till sist ansåg den svenska statsmakten att det ändå var dags att ta steget fullt ut och ansluta sig till flertalet europeiska stater. Astronomen Pehr Wargentin (1717–1783), sekreterare i Kungl. Vetenskapsakademien och ansvarig för dess almanacksutgivning, fick arbeta ut hur det skulle gå till. Eftersom år 1712 hade haft två skottdagar, medan 1700 ingen haft, hade skillnaden mot den nya stilen ökat med ett dygn och uppgick nu till elva dygn.

Reformen genomfördes genom att februari månad år 1753 blev elva dagar kortare än vanligt, så att den 1 mars följde direkt på den 17 februari. Det vill säga om man följde den gamla stilen så länge som möjligt; årets almanackor hade dubbla datum under februari, som i en spalt gick från 1 till 17, i en annan från 12 till 28! Men i huvudsak var det den första varianten som gällde. Marknader och andra tilldragelser som skulle ha infallit i slutet av februari hölls mestadels under de dagar i mars som skulle ha haft motsvarande februaridatum om inte reformen kommit.

Uppgifter till texten TIDERÄKNING

9. Vilken förklaring ger texten till att de europeiska länderna hade så svårt att ena sig kring en gemensam kalender? A Olika kristna samfund hävdade skilda sätt att beräkna tidpunkten för påsken. B Olika beräkningar av årets längd skapade diskussioner om antalet skottdagar. C Olika sätt att beräkna vårdagjämningen vållade oenighet om årets längd. D Olika placeringar av skottdagar medförde strider om när påsken skulle infalla.	11. Vilken funktion har skottdagen, att döma av texten? A Att reglera skillnaden mellan religiös och vetenskaplig kalendertid. B Att reglera skillnaden mellan juliansk och sentida kalender. C Att reglera skillnaden mellan årstiders verkliga inträde och religiös tradition. D Att reglera skillnaden mellan kalendertid och jordens omloppstid.
10. Enligt texten kan bara ett av dessa datum verkligen ha infallit. Vilket? A 6 oktober 1582 i Rom. B 29 februari 1700 i Rom. C 29 februari 1700 i Sverige. D 30 februari 1712 i Sverige.	12. Vad kan enligt texten sägas vara den övergripande faktor som avgjort hur kalendern utformats i Europa från slutet av 1500-talet? A Nya tekniska/astronomiska landvinningar. B Det historiska arvet från romartiden. C Kyrkans starka maktställning. D Motsättningen mellan stat och kyrka.

SVENSK INDUSTRIDESIGN

Vad menas egentligen med industridesign? Är det all formgivning av varor som tillverkas i serier för en anonym kundkrets? Eller enbart formgivning av "maskiner", till exempel lokomotiv, telefoner, flygplan?

Hur kommer det sig att en modemässigt mönstrad textil metervara brukar räknas som "konstindustri", medan en likaså modemässigt utformad bilkaross, estetisk in i minsta detalj, kallas "industridesign"?

En del av förklaringen ligger i att föremålen tillhör olika världar – eller "fält". Uppdelningen är historisk, teknisk och yrkesrelaterad. I våra kök råder emellertid en intressant samexistens: Kylskåp och spis är typiska exempel på "industridesign", handdukar, porslin och bestick är med sin mer dekorativa utformning typisk "konstindustri". Därmed inte sagt att vitvarorna är helt rationellt utformade eller fria från dekor. Den språkliga oklarheten avslöjar en kluven inställning.

En i raden av böcker om svensk design heter *Svensk industridesign, en 1900-talshistoria*. Texten är sammanställd av 16 författare, de flesta yrkesverksamma som designer eller forskare. Tillsammans öppnar de portarna till en fascinerande och – gissar jag – för många konsthistoriker okänd värld.

Industridesign är förvisso ett utforskat område. Även om många säkert kan mycket om bil- och tågmodellers utveckling, är den forskningsbaserade kunskapen bristfällig. Företagen har nämligen varit dåliga på att dokumentera och arkivera. Det gäller nästan alla, även om de typiska konstindustrierna, till exempel glashyttorna, haft nytta av sitt samröre med konstnärer och konstforskare och därför insett vikten av dokumentation.

Men att som här begränsa referenserna till de två senaste jubileumsböckerna, Konstfacks *Tanken och handen* och Svensk Forms *Formens rörelse*, är att tillämpa en alltför snäv gränsdragning. Under senare tider har ju en rad översiktsverk publicerats om möbler, textilier, glas och silversmide. Är det kanske så att det är ordet "konst" som är hindret?

I det första kapitlet gör tre av författarna ett försök att skapa ett för det här området specifikt, historiskt ramverk. Bosse Sundin pekar på relationerna mellan vetenskap och konst och använder Leonardos projektteckningar som illustration. Gustav Rosell lyfter fram den visionäre ingenjören (till exempel Johan Petter Johansson som uppfann skiftnyckeln). Särskilt Gunilla Lundahl prövar ett brett perspektiv när hon skriver om konstnären som industridesigner.

Men just i fråga om konstens betydelse för den industriella formgivningen talar boken med kluven tunga, de olika författarna tycks inte vara helt eniga. Har man Leonardo som "skyddspatron", innebär ju detta en viss typ av programförklaring. Motsatsen är den kollektivism och motvilja mot premiering av enskilda insatser som präglar industritillverkningen i allmänhet. I min ägo har jag till exempel en elegant gammal spis, märkt "Elektroheliol". Vilka som står för designen upptäckte jag av en slump, nämligen Sigvard Bernadotte och Acton Björn, som 1950 bildade konsult-

företaget Bernadotte & Björn Industridesign A/S i Köpenhamn. Men detta namn finns ingenstans att läsa. Här agerar industriföretaget på samma sätt som det förindustriella samhällets mästarverkstad; lärlingar och gesäller gör arbetet (eller åtminstone grovarbetet), mästare signerar.

Att industridesignern accepterat denna relativa anonymitet kan vara ett av skälen till att forskningen inte växer snabbare inom området. Jag tror nämligen att de flesta forskare inom humaniora är mer intresserade av människor än av maskiner. Ett annat område man skulle kunna jämföra med är hemslöjden, som också är svår att beskriva, därför att verken saknar signatur.

Skillnaden mellan en uppfinnare, en designer och en konstnär är kanske inte så stor, det har blivit tydligt genom senare tiders gränsöverskridande konstproduktion. Men innan det blev allmänt känt och accepterat att Museum of Modern Art i New York redan 1929 började köpa in verk av modern formgivning, till exempel svenskt kullager, danska möbler och italienska bilar, uppfattades kritikernas och journalisternas sätt att jämföra designprodukter med konst som ett slags parasiterande. Brunnström citerar en artikel av Pontus Hultén (i *Byggmästaren* 1/1958), där denne högdraget ondgör sig över användningen av ord som "konst, konstnärlig, konstnär" i krasst reklamsyfte: "Om man kan inbilla allmänheten att nya kaffekokare, plastlampor och reservoarpennor har något med konst att göra, att den som köper dem köper något av ett konstverk, då kan man lägga på några kronor på priset. Konst är något fint."

Industrialismens samhälle skapade emellertid det hybridiska begreppet "konsthantverk" (arts and crafts) som en desperat motbild till den rådande massproduktionen. Det har gjorts försök, men förgäves, att som ersättning återinföra någonting mer entydigt, till exempel "nyttokonst" eller helt enkelt "hantverk". En nutida industridesigner undviker helst att befatta sig med såväl "konst" som "hantverk". Även i sammanhang där handen säkert varit verksam – med skisser, ritningar och modellbyggen – använder man den märkligt opersonliga benämningen "ta fram" (från engelskans "take out").

Pontus Hultén kan således vara lugn: I dagens designvärld skapar man inte utan man "tar fram" till exempel en ny kylskåpsmodell, utan anspråk på konstnärlighet.

Men är det verkligen så?

Hugo Lindströms intressanta avsnitt om just kylskåpsdesign visar hur viktigt det är med uttryck. Det kan röra sig om mycket små detaljer: rundat eller rakt, tjockt eller tunt. Att bildesignen länge varit förebildlig för till exempel spisar, kylskåp och dammsugare är ett känt faktum. Här rör man sig i en värld laddad med emotioner och symboler. Är inte det konst?

Minst lika osynlig som den anonyme designern är en annan aktör, hantverkaren. De flesta böcker som skrivs om 1900-talets design bygger på industrialismens och modernismens, alltså segrarens, version, vilket inte utesluter en välvillig, men aningen nedlåtande inställning till exempelvis Wil-

liam Morris och hans idéer.

Men hade hantverkarna ingenting av värde att föra vidare in i det moderna samhället? Det råder ju idag en egenomlig diskrepans mellan värderingen av ett föremål och kunskapen om hur och av vem det tillverkats.

I Björn Linns väldokumenterade och engagerande avsnitt om tåg, spårvagnar, bilar och bussar finner jag exempel på ett mer gränsöverskridande synsätt som pekar ut glömda samband och feltolkningar.

I begynnelsen fanns tre samverkande huvudtyper av kunskap: arvtagarna till de gamla hantverksyrkena (till exempel vagnmakare) samt ingenjörerna och formgivarna. Bland illustrationerna ingår en boggievagn från 1909, "de vackraste personvagnar SJ haft", skriver Linn. I bildtexten lägger han till en kommentar som lyder: "Till formskönheten bidrog också galberingen, dvs. den kurvade indragningen nedåt av vagnssidorna, *ett drag från vagnmakaryrkets formtradition*"

(min kursivering).

Det är de förstnämnda, "arvtagarna", och deras insats som osynliggjorts genom ingenjörernas och formgivarnas framgångsrika allians. Detta har skett i alla industriländer, men med olika snabbhet och styrka, beroende på lokala traditioner. I Sverige gick det snabbt. I *Vackrare vardagsvara*, exempelvis, skriver Gregor Paulsson 1919 att "för konsthantverkare av den gamla skolan måste vi akta oss". Man kan här jämföra med Bauhausmanifestets starka betoning på *samverkan* mellan hantverkaren, konstnären och arkitekten från exakt samma år!

I anslutning till Stockholmsutställningen 1930 utkämpades sedan den stora bataljen mellan traditionalister och funktionalister, vilket för lång tid framöver innebar att de förstnämnda förpassades till historiens skräpkammare.

Anne-Marie Ericsson

Uppgifter till texten SVENSK INDUSTRIDESIGN

13. Vad anger textförfattaren som en tänkbar förklaring till att forskningen på området industridesign ännu inte kommit längre än den gjort? A De enskilda formgivarna är jämförelsevis okända. B Det har inte ansetts tillräckligt seriöst att forska om föremål. C Industridesign är en förhållandevis ny företeelse. D Konst och design har inte ansetts vara baserade på vetenskap.	15. Textförfattaren diskuterar hur synen på förhållandet mellan konst och design har skiftat och använder i det sammanhanget ordet "parasiterande". Vad ansågs enligt texten parasitera på vad? A Kritiker och journalister ansågs parasitera på designen. B Designen ansågs parasitera på kritiker och journalister. C Konsten ansågs parasitera på designen. D Designen ansågs parasitera på konsten.
14. Vad vill textförfattaren framför allt visa med citatet ur Björn Linns bildtext om boggievagnen från 1909? A Att inflytandet från hantverksyrkena är särskilt framträdande i formgivningen av den moderna tidens nya fordon. B Att arvet från hantverksyrkena sällan får den välförtjänta uppmärksamhet som Björn Linn ger dem. C Att de gamla hantverksyrkena gett upphov till allt det som i dag delas in i konst, design och konsthantverk. D Att Björn Linn gjort en felaktig koppling mellan hantverksyrkenas traditioner och modern formgivning.	16. Vad händer, enligt textförfattaren, med konstnärns och industridesignerns yrkesroller idag? A De tenderar att utvecklas åt var sitt håll. B De tenderar att närma sig varandra. C De tenderar båda att osynliggöras. D De tenderar båda att upplösas.

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

SJUKSKÖTERSKEYRKET

En organiserad yrkesgrupp som använt sig av – och fortfarande använder – såväl fackliga som professionella strategier är sjuksköterskekåren. Sjuksköterskekåren är därför en intressant yrkesgrupp att studera. Men sjuksköterskekåren är även intressant i andra avseenden. Yrkets framväxt är intimt förknippad med den moderna sjukvårdens födelse. Vi kan, åtminstone vad gäller svenska förhållanden, ganska exakt datera sjuksköterskeväsendets tillblivelse. Sjuksköterskan kom att utgöra ett nytt inslag i sjukhusvården och yrket saknade direkt organisatorisk anknytning eller social förbindelse med tidigare kvinnliga vårdyrken. Utövare av detta nya yrke blev därför tvungna att skapa sig en plats inom sjukvården, dvs. definiera sina arbetsuppgifter och sin position i förhållande till läkarna och redan existerande kvinnlig vårdpersonal. I stor utsträckning gjorde sjuksköterskorna detta med hänvisning till börd och utbildning. Man kan därför säga att sjuksköterskan redan från början kom att använda sig av professionella strategier.

Ett annat förhållande som gör sjuksköterskekåren intressant är att de professionella strategierna under historiens gång kommit att kompletteras av fackliga strategier. Sjuksköterskeyrket är också ett av få kvinnodominerade yrken som kan sägas utgöra en profession/semiprofession. Med profession avses här en yrkesgrupp som upprätthåller ett yrkesmonopol grundat på teoretisk kunskap och som är utbildad vid högskola/universitet. Till detta kan läggas att sjuksköterskor sedan en tid tillbaka bedriver forskning inom ett eget forskningsområde och att legitimation krävs för rätten att utöva yrket.

Den svenska sjukhusvårdens expansion under slutet av 1800-talet kan till stor del härledas till 1862 års förordning om landsting. Genom denna förordning gjordes landstingen till huvudmän för sjukhusvården och gavs möjlighet att finansiera verksamheten via beskattning. I den expanderande sjukvårdens spår ökade också efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. Biträdespersonal efterfrågades men sjuksköterskor blev också ett allt vanligare inslag i sjukvården. Även vårdens hierarkiska arbetsorganisation, med läkaren i topp följd av sjuksköterska, sjuksköterskeelev och sköterskebiträde, tog form under senare hälften av 1800-talet. En struktur som mycket väl avspeglade det omgivande samhällets klass- och könsordning.

Av tradition hade vårdarbete låg status men genom sjuksköterskornas börd och privata utbildning gav de sjukvårdsarbetet viss status. Deras position var emellertid inte starkare än att de kände sig trängda av såväl biträdespersonalen som de av sjukhusen snabbutbildade sjuksköterskorna. Ledande sjuksköterskor i landet bedömde det därför som nödvändigt att få till stånd en reglering av sjuksköterskeväsendet och en tydligare avgränsning gentemot biträdespersonalen.

Som ett led i kampen för att vinna erkännande och anseende bildades 1910 Svensk sjuksköterskeförening (SSF). Föreningen var vid denna tidpunkt inte att betrakta som en facklig organisation i den meningen att den kämpade för

medlemmarnas ekonomiska intressen. Snarare riktade SSF intresset mot behörighetsfrågor, utbildning och arbetsförmedling. En av de tidiga kärnfrågorna var att få till stånd en reglering av den sjuksköterskeutbildning som gavs vid de s.k. lasarettsskolorna. För att fylla behovet av kvinnlig vårdpersonal startade många lasarett under 1890-talet egen utbildning av sjuksköterskor. Vid sekelskiftet bedrevs sjuksköterskeutbildning vid sex lasarett. 1907 hade antalet stigit till 20 och 1914 hade antalet lasarett med egen utbildning ökat till 48.

För lasaretten var det ekonomiskt fördelaktigt att bedriva utbildning i egen regi eftersom eleverna samtidigt utgjorde billig arbetskraft. SSF hävdade emellertid att utbildningarna vid landets lasarettsskolor var av undermålig kvalitet och att dessa snabbutbildade lasarettssköterskor på intet sätt kunde jämföras med sjuksköterskor som låtit utbildas sig vid privata skolor, exempelvis Sophiahemmet i Stockholm och Röda korsets sjuksköterskeskola i Uppsala. Dessutom ansåg SSF att lasarettsskolorna tillämpade alltför liberala rekryteringsbestämmelser, dvs. att även kvinnor från samhällets mellersta och nedre skikt rekryterades. SSF kom därför att starkt driva en linje att lasarettsskolornas okvalificerade sjuksköterskor skulle förhindras att utöva sjuksköterskeyrket.

Vi kan ana att det inte enbart var vårdkvalitetsskäl som låg bakom SSF:s försök att begränsa lasarettsskolornas verksamhet. En viktig aspekt torde ha varit att skydda yrkesbenämningen "sjuksköterska" och "sjuksyster" från otillbörligt utnyttjande av, som man ansåg, okvalificerade sjuksköterskor. SSF fruktade nämligen att de okvalificerade sjuksköterskorna skulle radera yrkets tilltagande status. På grund av detta kom SSF att inta en ambivalent hållning gentemot biträdespersonalen. Så länge som biträden förblev biträden och inte "smygvägen" snabbutbildades vid sjukhusen till sjuksköterskor, ansåg man att biträdespersonalen kunde finnas kvar inom vården – dock under ledning och kontroll av sjuksköterskorna.

I en motion från 1911 försökte den socialdemokratiska riksdagsledamoten Carl Lindhagen att fästa uppmärksamheten på den otillfredsställande arbetssituationen vid landets sjukvårdsinrättningar. Vid den här tidpunkten var det inte ovanligt att sjukvårdspersonal föll offer för såväl överanstängning som smittsamma sjukdomar. Lindhagen avslutade därför sin motion med följande begäran:

... att riksdagen vill anhålla, att kungl. Maj:t måtte: Verkställa en undersökning af sjuksköterskors, sjuksköterskeelevers och öfrig kvinnlig å sjukhusen i riket eller i privatvård anställd personals arbetsförhållanden samt vidtaga de åtgärder till denna personals bästa, hvar till undersökningen kan gifva anledning (Motion 1911:289).

Den allsidiga undersökning som Lindhagen yrkat på uteblev emellertid och i utredningen som följde på motionen

marginaliserades gruppen av övrig vårdpersonal, dvs. biträden av olika slag. Utan tvekan spelade här SSF:s agerande en betydande roll. Genom föreningens egen tidning *Svensk sjukskötersketidning*, inflytelserika kontakter i riksdagen och stark support från den borgerliga kvinnorörelsen – Fredrika-Bremer-förbundet, Röda korset, Sophiahemmet, Diakonisällskapet – lyckades SSF påverka utredningens inriktning så att biträdespersonalens arbetsförhållanden aldrig kom att utredas. Det hela resulterade i att de sakkunniga i stort sett exkluderade biträdespersonalen ur utredningen. Utredningen kom i realiteten att fokusera på sjuksköterskornas och sjuksköterskeelevernas arbetsvillkor och utbildning.

Det motiv som de sakkunniga anförde var att biträdespersonalens arbetsförhållanden inom sjukvården säkerligen var bättre än de arbetsförhållanden som pigor i enskild tjänst arbetade under. Även i andra avseenden drog man i utredningen paralleller mellan biträdespersonal inom vården och tjänarinnor och pigor i privat tjänst, exempelvis beträffande arbetsuppgifter, ledighet och lön. Utredningskommittén jämställde alltså sjukvårdens biträdespersonal med pigor i privat tjänst. Vårdbiträdenas arbetsförhållanden kom på så sätt aldrig att utredas.

Lars Evertsson

Uppgifter till texten SJUKSKÖTERSKEYRKET

17. **Hur kan man bäst beskriva vårdens arbetsorganisation kring sekelskiftet, så som den framställs i texten?**
 - A Som ett hinder för moderniseringar.
 - B Som en vägbrytare för en mer jämställd arbetsordning.
 - C Som en professionell förebild inom arbetslivet.
 - D Som en avbild av samhällets sociala struktur.
18. **Hur försökte, enligt texten, sjuksköterskor skapa och försvara sin yrkesroll?**
 - A Genom att höja sin kompetens och kämpa för bättre arbetsförhållanden.
 - B Genom att organisera sig fackligt och kämpa för högre löner.
 - C Genom att avgränsa sig mot andra grupper och kämpa för högre status.
 - D Genom att öka nyrekryteringen och kämpa mot utbildningsmonopolet.
19. **I vilken mening har sjuksköterskeyrket, enligt texten, redan från början varit en profession?**
 - A Definitionen av yrket har alltid baserats på utbildning.
 - B Sjuksköterskeyrket har alltid varit en samhällelig angelägenhet.
 - C Verksamheten har alltid varit politiskt kontrollerad.
 - D Rekryteringen till yrket har alltid skett från samma samhällsgrupper.
20. **Till vad syftar resonemanget kring socialdemokraten Carl Lindhagens motion och den påföljande utredningen?**
 - A Att belysa hur vården alltmer kom att bli en samhällelig och professionell verksamhet.
 - B Att belysa att dåvarande riksdagen och det svenska utredningsväsendet gick i otakt med moderniseringskraven i samhället.
 - C Att belysa förhållandet mellan övergripande vårdpolitiska ambitioner och sjuksköterskornas yrkesmässiga särintressen.
 - D Att belysa det motstånd som socialdemokratin förde mot den tidiga privata vården.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 5

DELPROV 10 ORD a

Anvisningar

Provet innehåller 40 uppgifter

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1

förslå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förslå betyder ungefär samma sak som *räcka till*. Rätt svar är alltså **E**.

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En *mjärde* är ett slags *fiskeredskap*. Rätt svar är alltså **B**.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **40 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. **pärs**

- A konflikt
- B nederlag
- C tragedi
- D prövning
- E risk

2. **förfördela**

- A vara efterhängsen
- B kämpa emot
- C lämna åt ödet
- D försöka dölja
- E behandla orättvist

3. **cyklisk**

- A naturligt sammanhängande
- B helt omsluten
- C oändlig
- D utan variation
- E regelbundet återkommande

4. **staga**

- A stapla
- B stånga
- C stelna
- D stötta
- E stoppa

5. **kolumnist**

- A skribent
- B upptäcktsresande
- C nyodlare
- D militär
- E bokförläggare

6. **förbarmande**

- A gästfrihet
- B medlidande
- C ödmjukhet
- D lojalitet
- E ansvar

7. **utan omsvep**

- A utan anledning
- B kravlöst
- C rakt på sak
- D hänsynslöst
- E utan uppehåll

8. **ett otal**

- A inte en enda
- B en handfull
- C ett udda antal
- D ett underskott
- E en stor mängd

9. **hjärtefråga**

- A evig fråga
- B vänlig fråga
- C känslig fråga
- D angelägen fråga
- E närgången fråga

10. **samfällid**

- A anpassad
- B begränsad
- C gemensam
- D utdömd
- E beslutad

11. **lösöre**

- A flyttbar egendom
- B eftersänkta skulder
- C gamla möbler
- D överblivna mynt
- E mindre vinst

12. **terminologi**

- A uppsättning av regler
- B lista över förkortningar
- C system av fackord
- D innehållsförteckning
- E slutdiskussion

13. **konstra**

- A skryta
- B spexa
- C forma
- D krångla
- E lura

14. **excentrisk**

- A otålig
- B envis
- C originell
- D fantastisk
- E spontan

15. **interagera**

- A ingripa
- B antyda
- C avbryta
- D infoga
- E samspela

16. **sober**

- A beslöjad
- B naturfärgad
- C vilsam
- D mjuk
- E smakfull

17. **minaret**

- A grekisk-ortodox biktstol
- B klosterbyggnad
- C litet sidoaltare
- D bönematta
- E torn för böneutrop

18. **kioskvältare**

- A succéartad bok
- B skadegörare
- C skvallerjournalist
- D liten grävmaskin
- E uppseendeväckande reklam

19. **scenografi**

- A landskap
- B teaterdekor
- C skådeplats
- D uppträde
- E rörelseschema

20. **yppa**

- A kräva
- B svara
- C överdriva
- D påstå
- E avslöja

21. **trolsk**

- A sällsam och överklig
- B mörk och dyster
- C skrämmande
- D längtande
- E flyktig

22. **skärskåda**

- A förutspå
- B titta snett på
- C noggrant granska
- D iaktta på avstånd
- E tro det värsta

23. **följdriktigt**

- A rättvist
- B slutligt
- C säkert
- D logiskt
- E tydligt

24. **berså**

- A möbelgrupp
- B grässlänt
- C stenparti
- D skogsglänta
- E lövsal

25. **betänkligheter**

- A ånger
- B svårigheter
- C tveksamhet
- D anmärkningar
- E bedömningar

26. **rekviem**

- A kyrkokör
- B psalmbok
- C predikotext
- D dödsmässa
- E kyrkorgel

27. **framgent**

- A i verkligheten
- B först och främst
- C i fortsättningen
- D förr eller senare
- E i förgrunden

28. **pergament**

- A skinn
- B bark
- C krita
- D trä
- E vax

29. **rundhänt**

- A skicklig
- B frikostig
- C oberäknelig
- D lättlurad
- E försiktig

30. **inte lägga två strån i kors**

- A inte trassla till det
- B vara besvärlig
- C inte anstränga sig
- D hoppas på det bästa
- E inte dölja något

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

31. **respit**

- A ersättning
- B uppskattning
- C möjlighet
- D tidsfrist
- E motstånd

32. **klinisk**

- A livsduglig
- B praktiskt medicinsk
- C effektivt verkande
- D sjukligt abnorm
- E värmebehandlad

33. **brottstycke**

- A olaglighet
- B liten del
- C snittyta
- D mörk period
- E förvrängning

34. **agitera**

- A angripa
- B propagera
- C mota bort
- D protestera
- E tysta ned

35. **trivialisera**

- A göra detaljerad
- B försvåra
- C göra alldaglig
- D försumma
- E göra tydlig

36. **ligga i sin linda**

- A vara isolerad
- B vara i början
- C vara försummad
- D vara i ordning
- E vara uppenbar

37. **konservatorium**

- A högre musikskola
- B mentalsjukhus
- C katolsk kyrkobyggnad
- D institution för äldreomsorg
- E skulpturmuseum

38. **rekvirera**

- A beställa
- B avskriva
- C återgälda
- D anställa
- E godkänna

39. **gungfly**

- A insekt
- B illamående
- C osäker mark
- D stark känsla
- E snabbt försvinnande

40. **hospis**

- A sjukhem för vård av svårt sjuka eller döende patienter
- B anläggning för utvinning av hälsobringande mineraler
- C sluten avdelning för psykiskt sjuka
- D förlossningsklinik som erbjuder alternativa metoder
- E privat hälsohem för rehabilitering av missbrukare

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

HÖGSKOLEPROVET 2005-10-29 – FACIT

BLOCK 2

Delprov 3: DTK

1	B	11	C
2	C	12	E
3	D	13	D
4	C	14	C
5	D	15	B
6	B	16	B
7	D	17	C
8	E	18	D
9	C	19	A
10	B	20	D

BLOCK 3

Delprov 5: NOG

1	D	12	C
2	E	13	E
3	E	14	A
4	C	15	E
5	A	16	B
6	C	17	C
7	C	18	C
8	E	19	D
9	A	20	D
10	C	21	E
11	D	22	B

BLOCK 4

Delprov 7: LÄS

1	A	11	D
2	D	12	C
3	C	13	A
4	A	14	B
5	B	15	D
6	B	16	B
7	A	17	D
8	B	18	C
9	A	19	A
10	D	20	C

BLOCK 5

Delprov 9: ELF

+

Delprov 10: ORD

1	C	11	D
2	B	12	A
3	D	13	D
4	A	14	D
5	C	15	B
6	C	16	A
7	A	17	B
8	B	18	D
9	A	19	C
10	C	20	B

1	D	11	A	21	A	31	D
2	E	12	C	22	C	32	B
3	E	13	D	23	D	33	B
4	D	14	C	24	E	34	B
5	A	15	E	25	C	35	C
6	B	16	E	26	D	36	B
7	C	17	E	27	C	37	A
8	E	18	A	28	A	38	A
9	D	19	B	29	B	39	C
10	C	20	E	30	C	40	A

BLOCK 1 ingår ej! (Utprovningsblock)

NORMERINGSTABELL GÄLLANDE HÖGSKOLEPROVET 2005-10-29 (05:B)

TABELL AVSEENDE ÖVERFÖRING AV ANTAL RÄTTA SVAR TILL NORMERAD
POÄNG MED ANGIVANDE AV ANTAL, ANDEL OCH KUMULATIV ANDEL PROV-
DELTAGARE FÖR RESPEKTIVE NORMERAD POÄNG.

ANTAL RÄTTA SVAR	NORMERAD POÄNG	ANTAL PROV- DELTAGARE	ANDEL PROV- DELTAGARE (%)	KUMULATIV ANDEL PROV- DELTAGARE (%)
0- 33	0.0	792	2.4	2.4
34- 39	0.1	1435	4.3	6.7
40- 42	0.2	1012	3.0	9.8
43- 45	0.3	1153	3.5	13.2
46- 48	0.4	1459	4.4	17.6
49- 51	0.5	1564	4.7	22.3
52- 55	0.6	2456	7.4	29.7
56- 59	0.7	2549	7.7	37.4
60- 63	0.8	2525	7.6	45.0
64- 67	0.9	2494	7.5	52.5
68- 71	1.0	2376	7.2	59.7
72- 75	1.1	2303	6.9	66.6
76- 79	1.2	2118	6.4	73.0
80- 83	1.3	1916	5.8	78.8
84- 87	1.4	1773	5.3	84.1
88- 91	1.5	1465	4.4	88.6
92- 96	1.6	1473	4.4	93.0
97-100	1.7	944	2.8	95.8
101-104	1.8	672	2.0	97.9
105-108	1.9	377	1.1	99.0
109-122	2.0	334	1.0	100.0
		--- 33190	--- 100.0	

MEDELVÄRDE = 0.9267
STANDARDVARIATION = .4800